

K proměnám zpravodajství České televize

Towards changes of Czech Television news

David Miřejovský

Diplomová práce

2005

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

**Fakulta multimediálních
komunikací**

Zadání diplomové práce

Prohlašuji, že jsem na celé diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.

Ve Zlíně 6. 5. 2005

.....

David Miřejovský

Abstrakt

Posledních patnáct let přineslo zásadní změny v celém vysílání České televize. Radikálně se to projevilo i ve zpravodajství, které usiluje o naplňování moderní koncepce veřejné služby. Ta vychází ze základů, které vyšly z praxe BBC. Pojetí veřejné služby je ale stále konfrontováno jak rozpory globalizace, tak ostrou konkurencí komerčního vysílání, proto se musí neustále ujasňovat a redefinovat. Základní formy a úkoly zpravodajství se tak aktualizují v příslušných zákonech. V podmínkách otevřených občanských systémů se stále významnějšími stávají snahy o udržování vnitřní soudržnosti společnosti. Proto se proměňují i tendence vztahů mezi zprávami a komentáři a rychle roste význam personifikace jako základní metody zprostředkování zpravodajských informací. Další proměny přinese postupné zavádění digitálního vysílání. Proměny zpravodajství veřejné služby tak představují otevřený proces, který je charakterizován daleko více záměry, než stabilními formami a jistotami budoucího vývoje.

Last fifteen years have brought radical changes in Czech Television broadcasting. It is evident also in news which make an effort to fulfil a modern conception of medial public services. The modern conception is based on experiences of British Broadcasting Television. A theory of media public services faces every day challenges of globalisation and strong competition of commercial broadcasting. Therefore the conception of media public services must be clarified and defined. Legislation that defines basic forms and tasks of news must be continually updated. Maintaining of inner social consistence in conditions of open society systems is very important task. It has its implication that contrasts between news and comments are being transformed and importance of personification as a basic method of adressing information has been increased. Progressive implementation of digital broadcasting will be followed by some changes too. The transformation of medial public services is still developing and its results are inspired by intentions of concerned people and not by stabile forms and assurance of future development.

Obsah

Úvod	7
1. Východiska vysílání veřejné služby	9
1.1 Formy veřejné služby ČT	17
1.2 Tendence vztahů zprávy a komentáře.....	24
2. Podoby proměn zpravodajství ČT	27
2.1 Personifikace jako metoda zprostředkování faktů.....	28
2.2 K novým technologiím a budoucím proměnám zpravodajství.....	34
Závěr	45
Přílohy	55
Seznam použitých zdrojů	72

Úvod

Proměny zpravodajství České televize jsou v posledních dvou desetiletích obrovské. Probíhaly relativně rychle a často také kopírovaly dynamiku rozsáhlých společenských změn a jejich turbulencí tak synchronně, že je dnes už často považujeme vlastně za samozřejmost.

Přitom však zůstávají jednoznačně největšími a nejsložitějšími v celé historii televizního vysílání na našem území. Tato práce chce mimo jiné svými skromnými možnostmi uvedená fakta zdůraznit. Časové ohraničení posledních patnácti let tvoří nejvýznamnější zdroj všech změn. Je to období od odstátnění bývalé monopolní Československé televize (bezprostředně po společensko-politických změnách v listopadu 1989 a poté přijetím příslušné zákonné normy v roce 1991) do jejího současného zformování jako nezávislé veřejnoprávní instituce, ve kterém se stala součástí duálního systému vysílání televize. Zatímco na začátku tohoto období stála bývalá televize prakticky nezačleněna do evropského demokratického prostoru, Česká televize se do jeho kontextu hned po svém vzniku zařadila.

Kromě nutnosti řešení řady problémů vyplývajících ze specifiky českého společenského prostředí to přineslo i nutnosti řešit, do té doby u nás v praxi neexistující, střety typické pro celoevropskou televizní scénu: konfrontace vysílání veřejné služby a komerčních stanic, definování východisek, podstaty a úkolů veřejného zájmu v měnící se společnosti apod.

K tomu se přidaly i další výzvy prudce se rozvíjejícího fenoménu televize: digitalizace vysílání a jeho nové interaktivní možnosti, modernizování forem a působení tradičních televizních postupů, stanovování nových organizačních a legislativních ohraničení ve stále složitěji strukturované společnosti a mnohé další. To vyvolává i neustálou snahu o intenzivnější a efektivnější působení a zároveň i nepřetržité úsilí o průběžnou modernizaci základních forem televizního zpravodajství.

Hledají se tedy i nové mechanismy ve zprostředkování faktů. Důraz se klade na účinnou personifikaci televizních sdělení. Znovu se posuzují tendence vztahů mezi zprávami a komentáři, podobně se promýšlejí možnosti tématické šíře zpravodajství a mnoho dalších konkrétních aspektů.

Některými z nich se snažím v této práci zabývat. Žádný z nich ale neexistuje sám o sobě jako nezávislý faktor televizního vysílání. Naopak je vždy jen článkem prakticky nepřetržitého řetězce souvislostí a různých možností úhlu pohledu. V této práci jsem se proto snažil její jednotlivá témata do určité míry strukturovat i do systémovějších celků. Tato snaha vyvolaná i potřebou větší přehlednosti ale zároveň na mě, jako na autora, zvyšovala nároky ve smyslu preciznější formální logiky textu.

Rád bych také poznamenal, že jsem si vědom, vzhledem k naznačovaným okolnostem i ke konkrétní podobě vysílání České televize, že úkol, který jsem si předsevzal, je velmi nesnadný. Symbolicky bych konstatoval, že po každé hodině přípravy a studia pramenů ve mně intenzivně vzrůstalo přesvědčení o těžko zmapovatelné šíři a složitosti různých hledisek, která lze na vytčenou problematiku uplatnit. Snažil jsem se to vyjádřit i konkrétním zněním názvu celé práce tak, aby po drobné úpravě původního zadání lépe respektovalo „mohutnost tématu“ a zároveň i pouze dílčí možnosti „každého autora“ podobného průzkumu a moje, jako diplomanta, zejména.

Pokud alespoň některé myšlenky nebo náměty z dalších stránek této práce budou moci, byť nepatrným a dílčím způsobem, pomáhat při přípravě fundovanější odborné literatury, pak moje úsilí nebylo marné.

1. Východiska vysílání veřejné služby

Motto:

„Způsob, jakým užíváme slov veřejný a veřejnost, svědčí o tom, že jejich význam je rozmanitý, často i soupeřící. Pocházejí z různých dějinných období, a pokud je synchronně aplikujeme na poměry panující v industriálně vyspělé občanské společnosti, jejímž základem je sociální stát, jejich spojení bude o to nejasnější.“¹

Úvodní citát z díla jednoho z nejvýznamnějších myslitelů z oblasti sociálních a humanitních věd dvacátého století podle mého názoru výstižně vyjadřuje těžkosti spojené s pojmovou mnohoznačností tématu. Myslím, že také symbolicky charakterizuje aktuální situaci ve veřejné službě v oblasti televizního vysílání prakticky v celé Evropě.

Na první pohled by se tak mohlo zdát, že východiska veřejné služby jsou současnou televizní praxí už tak překryta, že je nelze objevit. I když navíc často teorii i praxi provázejí různé spory, přece jen některá východiska jsou nesporná. Za takový příklad je historicky považováno vysílání British Broadcasting Company.

BBC jako první provozovatel vysílání veřejné služby zahájila své rozhlasové vysílání koncem roku 1922. V roce 1927 byla přejmenována na British Broadcasting Corporation a jako taková v dalších desetiletích vtiskla základní rysy i veřejné službě v televizním vysílání. Jedná se především o tři oblasti: informování, vzdělávání a poskytování zábavy – oproštěné od politických, ekonomických a skupinových vlivů a zájmů.

V roce 1927 britský král Edvard V. pasoval na rytíře skotského inženýra Johna Reitha. Ocenil ho za zásluhy při vytvoření British Broadcasting Company, prvního provozovatele vysílání veřejné služby. Denní rozhlasové vysílání BBC začalo 14. listopadu 1922 z Marconiho londýnského studia. BBC byla totiž původně založená skupinou výrobců rozhlasových přijímačů. Už 15. listopadu se začalo vysílat také z Birminghamu a Manchesteru. Generálním ředitelem společnosti se stal

¹Habermas, J. Strukturální přeměna veřejnosti, Praha: Filosofia, 2000. 55s.

John Reith. Jeho chápání úlohy vysílání BBC je možné shrnout takto: vzdělávat, informovat a bavit celý národ nezávisle na politických a komerčních tlacích.²

Podstatné ovšem je, že historická tradice BBC tento úkol dále formovala jako typ vysílání nezávislý na státu i organizačně. Nezávislost zůstává jednou z jejích nejdůležitějších charakteristik. Jde o to, že ačkoli je veřejnou službou státu pro své občany, zůstává striktně nezávislá a oddělená jak od politiky vládní exekutivy, tak od politiky opozice v parlamentu. V širším společenském kontextu zůstává nezávislá i na konkrétních státních institucích, úřadech a všech objektech aktuální státní moci a zároveň i na všech opozičních strukturách.

Je celkem jasné, že dosažení a udržování takové nezávislosti je otevřený proces, který nutně zaznamenává i řadu kolizí a konkrétních střetů. Například když reportér Andrew Gilligan rozvířil kauzu zfalšovaných zpráv tajných služeb o iráckých zbraních hromadného ničení, museli dva jeho nadřízení po soudní bitvě odstoupit. Každopádně ale můžeme říci, že dlouhodobě i v každodenní praxi je nezávislost trvalý trend, který se v konkrétních podmínkách neustále „znovupotvrzuje“. I to je jeden ze základních rysů, které se staly výchozími a zavazujícími pro koncepcie veřejné služby v televizním vysílání v mnoha dalších státech, a to nejen v Evropě.

Samozřejmě, aby taková veřejná služba mohla trvale udržovat podobný charakter, musí disponovat řadou mechanismů, které jí to pomáhají zajišťovat. I ty mohou být různé a pestré. Z tradice BBC bych ale chtěl zdůraznit dva, které pokládám za rozhodující a které ovlivnily televize veřejné služby i v dalších evropských zemích.

Z hlediska obsahu je to především rozmanitost, která se snaží pokrývat názorovou různorodost širokého spektra diváků a jejich zájmů. Jedná se tedy od začátku daleko více o sledování politické a společenské plurality než o reflexi momentální politické soutěže ve Velké Británii tradičně reprezentované hlavně labouristy a konzervativci.

²Metyková, M. Revue pro média č.7, Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, březen 2004

K tomu je nutné připomenout, že BBC vysílá po celou dobu své existence program celonárodního charakteru. Tím zajišťuje, že nabídka celospolečenské plurality nezávislá na aktuálních politických proudech je dostupná celé společnosti a zároveň každému divákovi zvlášť. Názorová orientace jako jeden ze základů programové nabídky se určitě opírala také o vzdělávání, další z tradičních rysů vysílání BBC, což můžeme do určité míry chápat jako vzájemné sepětí.

Jedná se hlavně o univerzální přístup, přitažlivost, zvláštní důraz na menšiny, příspěvek k budování národní identity a komunity, nezávislost na privilegovaných zájmech, přímé financování a všeobecné zpoplatnění. Pro BBC je také typická soutěž v rovině kvality vysílání a ne ve výsledcích sledovanosti. Británie už tradičně dohlíží, aby výrobce jednotlivých programů neomezovaly další předpisy, kromě zákonů.³

Druhý moment, na který z hlediska kořenů vysílání veřejné služby chci upozornit, je v podstatě materiální. Týká se základního řízení a zajištění vysílání. Tak jako se nejprve veřejný zájem v Británii historicky projevil tím, že vysílací frekvence nebyla přidělena komerčnímu provozovateli, ale veřejné společnosti, která se později stala korporací, tak ve zbytku Evropy podobně došlo většinou díky jednotlivým národním zákonům k vyčlenění vysílacích frekvencí pro veřejnou televizní službu, která je technicky a organizačně autonomní a oddělená od komerčních vysílatelů.⁴

Na rozdíl od soukromých médií musí veřejná služba nabízet divákům co nejrozmanitější témata ze všech oblastí lidské činnosti. Tomuto tématu se věnuje Monika Metyková v Revue pro média.⁵

Slova jako „nastolená a zaručená“ najdeme i při pátrání po společných kořenech vysílání veřejné služby i v jiných evropských zemích. Podobné je to i s materiální stránkou vysílání z hledisek řízení a financování. BBC je regulována

³Metyková, M. Revue pro média č.7, Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, březen 2004

⁴Šmíd, M. BBC a veřejná hodnota, Dostupný z URL: <http://www.louc.cz/archiv>

⁵ příloha číslo 1

Radou guvernérů, která se skládá z jednotlivých členů – s ohledem na rozhlasové a televizní vysílání amatérů či neodborníků – jmenovaných vládou. Její funkční období se nekryje s funkčním obdobím vlády. Kromě základního jmenování už Rada není na politických špičkách nijak závislá.

Tento „kořen“, i když různě modifikovaný, objevíme prakticky ve všech typech televizního vysílání veřejné služby v jiných státech, včetně České republiky. V dozorčích a regulačních orgánech zasedají představitelé různých společenských a zájmových skupin jmenovaných vládou či parlamentem nebo zástupci delegovaní různými společensky relevantními skupinami. Například v Německu jsou to církve a odbory.

Je důležité připomenout, že tyto poučky platí v ideálním prostředí. V konkrétních situacích ale není možné absolutní nezávislost zaručit, protože vliv některých silných politických stran v jednotlivých zemích nelze úplně eliminovat ani prostřednictvím k tomu uzákoněných mechanismů. Jako příklad nám může sloužit Parlament České republiky a jeho pravidelně „velmi složitá“ aktivita při jmenování Rady České televize. Všeobecně ale lze jistě konstatovat, že televizní vysílání veřejné služby je v duchu tradice BBC i v dalších zemích, které se k této tradici hlásí, nezávislé a i z hlediska regulace samostatné.

Podobně to platí také o financování, které by v případě závislosti zejména na moci výkonné nebo zákonodárné nezávislost přímo ohrožovalo. Připomínám to jenom proto, že i Česká televize přes všechny kritické a mnohdy i oprávněné výtky a diskusní polemiky je v současné době z hlediska financování relativně nezávislá. A nic na tom nemění ani fakt, že už několik let je výše televizních poplatků nedostačující. Ještě před patnácti lety byla jako Československá televize sice také částečně financovaná poplatky za televizní vysílání, ale především byla závislá na státním rozpočtu, ze kterého ji tehdejší vláda přímo financovala. Předcházelo tomu ale ještě schválení tehdejšími federálními shromážděním. Tato situace přímo podkopávala kořeny jakékoli nezávislé existence. Samozřejmě pokud bychom nebrali na zřetel ideologický vliv tehdy vládnoucí strany.

Dnes je situace ve financování České televize sice vyřešena příslušným zákonem a v souladu s principy financování veřejné služby podobně jako i v jiných

evropských demokratických zemích, které analogicky vyšly ze systému BBC, ale některé problémy přetrvávají.⁶

Jaké jsou tradiční formy financování veřejné služby s ohledem na historickou roli BBC? K aktuálním problémům, v nichž se ocitá Česká televize, lze dodat, že kromě nedořešenosti, která s narůstajícím časem začíná být palčivá a může svádět i k různým dílčím interpretacím politického ovlivňování, jsou základní podmínky dané zákonem obdobné jako podmínky ve srovnatelných zemích. Financování televizí veřejné služby je odděleno od státu a rozhodujícími zdroji jsou poplatky za vysílání a výnosy z reklamy, případně z dalších vlastních obchodních aktivit. Celou tuto část první kapitoly můžeme uzavřít opět připomenutím kořenů: BBC je od začátků své existence financována poplatky za vysílání a také výnosy z vlastních obchodních aktivit. V tomto případě je však nutné připomenout, že tradice a kvalita dlouhodobě přinášejí BBC značný finanční efekt. BBC totiž patří na mezinárodním televizním trhu po dlouhá desetiletí k nejúspěšnějším exportérům dokumentárních a částečně také zábavných pořadů. Závěrem je možné zdůraznit, že v hlavních aspektech, které jsme historicky sledovali od vzniku BBC a které jako relevantní východiska vytvořila v minulém století jakousi kostru základních praktických znaků veřejné služby, není žádných větších rozporností nebo dokonce antagonismů.

Přesto však, jak už jsem naznačil dříve, současné pokusy o definiční shody pojetí televizního vysílání veřejné služby většinou selhávají, zůstávají nejasné a někdy jsou i protichůdné. Dokonce se často hovoří o krizi vysílání veřejné služby. Čím je to způsobeno?

Oč jednodušší je otázka, o to složitější je odpověď. Shodné rysy, které jsem se snažil v předchozích stránkách popsat a které se jeví jako nesporné základy systémů vysílání veřejné služby, jsou charakteristické pro minulé století. A ještě lépe řečeno jenom pro jeho část a už nikoliv pro jeho několik posledních desetiletí.

Ve většině „tradičních zemí vysílání veřejné služby“ vznikl duální systém. Například ve Velké Británii už v roce 1954, v Německu v polovině osmdesátých let minulého století, v Nizozemí v roce 1990. Komerční televize, vznikající díky technickému pokroku na konci 80. let 20. století, se staly rychle ostrou konkurencí

⁶ Příloha číslo 2

vysílání veřejné služby. V té době se také začala rychle proměňovat sama společnost. To provázelo a provází množství dílčích i zásadních změn. Než se na ně ale zaměřím, musím popsat nynější situaci.

V současné době ve světě existují tři základní druhy televize. Televize veřejnoprávní se obvykle definuje jako právnická osoba hospodařící s vlastním majetkem. Její rozhodující příjem pochází z koncesionářských poplatků a orgán, který si uplatňuje právo veřejnosti na její kontrolu, je nezávislý na státní moci. Státní televize je naproti tomu veřejná instituce, financována státem a stát také jmenuje dozorčí orgán, který ji kontroluje a řídí. Komerční televize je pak zcela nezávislá organizace, financovaná hlavně příjmy z reklamy.

Všechny skupiny jsou definovány jednak rozsahem své nezávislosti a jednak způsobem svého financování. Nikoli tedy svou programovou či technickou strukturou. To je až nadstavba, ačkoli se o ní tolik mluví. Vliv řídicího orgánu a zdroj financí totiž ovlivňuje i programové schéma, ne naopak.

I toto rozdělení je ale jen hrubé. Veřejnoprávní televize se mohou dělit například podle způsobu financování na čtyři skupiny. První je financována z koncesionářských poplatků a komerční činnosti, ale bez reklamního vysílání - britská BBC. Druhá je založena na tzv. smíšeném financování, tedy z poplatků a reklamy. Tak postupuje většina evropských televizí: rakouská ORF, německá ZDF, italská RAI i naše ČT a mnohé další. Třetí, nejméně častý model, je založen jen na reklamě: španělská RTVE. Čtvrtou skupinu pak tvoří televize financované dotacemi ze státního rozpočtu a příjmy z reklamy: belgická TRBF.

Americký trh, který se stal zčásti modelem i pro Evropu, obsahuje zase dva druhy komerčních stanic – jedny napojené na některou z velkých televizních sítí, jako je NBC, ABC a CBS a druhé, takzvané indies, nezávislé. Dále zde působí veřejné stanice, financované z dotací různých fondů, státních příspěvků, darů bohatých diváků a v malém také reklamy. Kromě toho je zde televize kabelová a satelitní, placená televize, pay TV, jejíž pořady jsou celé kódovány a placená televize, v níž se platí za shlédnutí - pay per view.

K pochopení americké televize je třeba si uvědomit i další věc: význam sítí. Existuje zde totiž na půldruhého tisíce stanic. Expanze levných amerických filmů do celého světa je dána právě touto skutečností. Filmy a seriály jsou přerušované

reklamou, která je během jejich putování sítěmi plně zaplatí. Při exportu na nich tedy není žádný dluh a jejich cena je naprosto libovolná. Mohly by být prodávány za symbolický dolar, aniž by na tom kdokoli tratil. To je hlavní věc, která ohrožuje svébytnost evropského, ale i australského či asijského trhu – americké seriály typu Dallas jsou nejenom neskutečně povrchní, ale také velmi levné a pro producenty, nucené šetřit a vydělávat, je americký seriálový produkt značně výhodný. V posledních čtyřech letech ale i americké „sériové“ produkci roste významný konkurent v latinskoamerických telenovelách.

Naproti tomu Evropa je historickou enklávou veřejného vysílání. Jedny z prvních komerčních televizí vznikají v roce 1954 v Lucembursku a v Británii. Kuriózní přitom je, že britská ITV byla založena jako protiváha monopolu BBC. To znamená, že byla předmětem státní regulace a pod kuratelou státního orgánu. Byla tedy původně jen rozšířením vysílání veřejné služby, nikoli jeho alternativou.

Velkým průlomem do státního monopolu byl až vpád reklamy do řady evropských televizí v 60. letech. Francouzská televize například do té doby směla přinášet jen povšechnou reklamu na zemědělské výrobky bez udání firmy a tak bylo ve francouzském éteru bez ustání slyšet jen „jezte hrášek“, „pijte mléko“. Po vlně rebelií osmašedesátého roku se však i toto změnilo a na konci roku 1969 publikum zdánlivě vyčerpané a nasycené předměty podle amerického vzoru, znovuožilo při elegantních reklamách na jídlo, prací prostředky a automobily.

V sedmdesátých letech se privatizovala například italská televize a v roce 1984 vstoupila první komerční televize RTL-plus, doposud šířená pirátsky z Lucemburska, na německé území. Mnohé evropské země jako třeba Španělsko či Irsko ale přistoupily na komercializaci až začátkem 90. let a některé mají dodnes jen „veřejné“ programy.

Ze států bývalého východního bloku je Česká republika jedním z nejúspěšnějších v transformaci státního televizního monopolu na tzv. duální systém, což znamená, že vedle sebe koexistují, doplňují se a navzájem si konkurují veřejné a komerční instituce.⁷

⁷ Vágner, I. Televizní zprávy – psychologická nátlak?, 1. vyd., Praha: Argo, 1997. s. 98-99

Jaké to byly změny, které ve druhé polovině minulého století zcela proměnily společnost? Jde především o rozvoj „informační společnosti“, silně poznamenaný sílí globalizací. Podstatný ale také byl a zůstává vliv postmodernismu jako kultury, která problematizuje všechna tradiční kritéria. Ta se dříve stávala východisky pro vytváření různých logicky členěných systémů. Výrazně se ale na proměnách společnosti projevuje individualizace. Podobných faktorů je ale mnohem více. Detailně se jim věnuje Denis McQuail v knize Úvod do teorie masové komunikace.⁸

Celou tuto část věnovanou východiskům vysílání veřejné služby můžeme uzavřít příkladem nutnosti neustálého ujasňování a redefinování veřejného zájmu v médiích.⁹

⁸ příloha číslo 3

⁹ Příloha číslo 4

1.1 Formy veřejné služby ČT

Dynamický rozvoj společnosti ve druhé polovině minulého století se rychle a intenzivně přenášel do médií. A to v takové míře, že právě vývoj společnosti a vývoj médií zaznamenal v dřívější historii nebývalé sepětí, ve kterém je nyní už obtížné rozlišovat odděleně prvky obojího. Proto se do určité míry proměňují i původní tradiční východiska vysílání veřejné služby a relativizuje se i v obecném slova smyslu pojetí veřejného zájmu. Zároveň přitom dynamický a často velmi bouřlivý společenský vývoj staví před televizní vysílání nové výzvy a nutí tento typ veřejné služby v každodenní konfrontaci redefinovat své poslání. Odtud pramení i definiční potíže a časté kontroverze v pokusech o krátké charakteristiky vysílání veřejné služby.

O to větší pozornost se přesouvá ke konkrétním formám naplňování veřejné služby. Formy totiž, jsou-li alespoň částečně kodifikované, pomáhají vyznačovat také rozdíly mezi veřejnou službou a komerčním projektem. Pro zpravodajství to platí dvojnásob.

Zpravodajství je totiž o něčem proměnlivém, co se mění nejenom před svým uskutečněním, ale i po něm. Mění se názor na hodnotu, smysl a význam událostí, které se už odehrály. Neexistuje pro ně jednotný klíč, jen celá řada interpretací. Na událost lze nahlížet politicky, ekologicky, ekonomicky, kulturně, historicky, právně, je možno dokonce její existenci zpochybnit, neuznat ji. Mění se s dalšími informacemi, se získáním nových informací můžeme její podobu zcela proměnit.

Naproti tomu oblast reklamy a sportu je o něčem pevném, stabilním, jehož hodnota je jednou provždy daná. Je o ideálním výrobku. Zprávy jsou spíš o tom nejméně ideálním, o něčem, co se vyvíjí, co nelze jednoznačně postihnout. Přinejmenším jeho důsledky ne.¹⁰

Forma zpravodajství pomáhá divákovi – ve smyslu výše uvedeného citátu – vybírat z celé řady interpretací události tu interpretaci, která při veškeré

¹⁰ Vágner, I. Televizní zprávy – psychologická nátlak?, 1. vyd., Praha: Argo, 1997. 102s.

proměnlivosti v čase a při široké relativitě možností, jak na ni nahlížet, zohledňuje nebo nezohledňuje veřejný zájem.

Jak i toto vyjádření ilustruje, takový postup se musí vždy konkretizovat a také konkrétně posuzovat. Proto se každé vysílání veřejné služby v jednotlivých zemích opírá o konkrétní znění příslušného zákona. Ten totiž stanovuje pro veřejnou službu základní formu. A pro nás historicky první zákon o veřejné službě v oblasti televizního vysílání z roku 1991¹¹ znamená rovněž největší proměnu televizního vysílání a v důsledku toho i zpravodajství v celé existenci televize v našem státě. Pozdější novely už tak zásadní význam neměly, protože se dalšímu upřesňování a vymezování forem veřejné služby nijak zásadně nevěnovaly.

Klíčová pro nás tak zůstává úvodní část zákona, která především v paragrafu 2 ukládá České televizi hlavní úkoly veřejné služby a dále v paragrafu 3 stanovuje formy naplňování této služby. Vzhledem k tomu, že zákon je opravdu základní závazný dokument i z hlediska této práce, je žádoucí zabývat se oběma paragrafy podrobněji.¹²

Paragraf 2 tohoto zákona stanovuje veřejné službě nejdůležitější úkoly. Podíváme-li se v tomto světle hned na první upřesnění, pak pod bodem a) článku 2, §2, zákon stanovuje „poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů“.

Pro celou problematiku televizního vysílání veřejné služby je příznačné, že se v ní definiční upřesnění často projevuje jen málo. V daném případě definiční specifičnost takřka chybí, zejména když příslušnou pasáž zákona o České televizi porovnáme s významem odpovídající pasáží Zákona č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Ta stanovuje, že „Provozovatel vysílání poskytuje objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů. Názory nebo hodnotící komentáře musí být odděleny od informací zpravodajského charakteru.“

¹¹ Zákon České národní rady č. 483/1991 Sb., o České televizi, ze dne 7. listopadu 1991 v novelizovaném znění 2001

¹² příloha číslo 5

Na první pohled je vidět, že veřejná služba má zákonem uloženo vysílat informace prakticky stejně jako všichni ostatní provozovatelé televizního a rozhlasového vysílání, pokud nechceme hlavní specifikum veřejné služby spatřovat v adjektivech ověřený a všestranný, jimiž jedinými se zákon o České televizi liší od zmíněného zákona upravujícího všechna televizní a rozhlasová vysílání.

I kdybychom výše uvedené za specifikum východisek považovat chtěli, vyvrátí nám to celková dikce obou srovnávaných pasáží, protože ukládá-li zákon poskytování „objektivních a vyvážených informací pro svobodné vytváření názorů“, pak je vcelku bez větších diskusí zřejmé, že tyto informace by zároveň měly být též ověřené a vzhledem ke složitosti dnešních společenských jevů i všestranné.

Jestliže uvažíme, že dnešní vliv zpravodajského a informačního působení televize zdaleka přesahuje význam a hlavně dopad srovnatelného působení ostatních prostředků masové komunikace, je „úspornost“ příslušné části zákona, který charakterizuje českou veřejnou službu v této oblasti, poněkud nečekaná.

Na druhé straně je zřejmé, že zpravodajská praxe bez ohledu na nedostatek definičních teorií, teoreticky vyznačených rozdílů a také obecnost zákona v posledním desetiletí přece jen vykazuje značné rozdíly v České televizi na straně jedné a v televizi Nova na straně druhé.

Bez složitějších průzkumů jsou zcela zřetelné odlišné prvky například ve skladbě zpravodajských pořadů, v námětové selekci, ale i často ve formálním ztvárnění jednotlivých reportáží. Ve vysílání České televize je obsah zpravodajských pořadů více zaměřen na aktuální témata v sepětí s jejich společenským významem. Celkem snadno také objevíme zřetelnou snahu o relativní pluralitu v celkovém kontextu sdělení. Někdy vzniká dokonce i dojem, že pluralita je ve zpravodajství České televize jedno z nejdůležitějších východisek. Mnohdy akcentovaná za každou cenu, například když k rozhovoru „usedne“ na jedné straně odborník zabývající se daným tématem prokazatelně dlouhá desetiletí a proti němu na druhé straně představitel „lidového názoru“ s nicotným společenským dosahem. I když podobných případů ubývá, pořád se ještě ve vysílání ČT vyskytují. Zpravodajství Novy naopak vyváženost ani zdaleka tolik nevyhledává.

Aktuální témata ve vysílání Novy často nejsou dále zasazována do širšího společenského rámce, respektive jako by méně nebo spíše jen volně vyplývala

z celkového společenského kontextu. Tak se často stává, že kritérium společenského významu konkrétní informace není rozhodující a větší váhy někdy nabývají dílčí, povrchně nebo aktuálně přitažlivé náměty. Typické to bývá například pro úvodní - otevírací reportáž Televizních novin. V jejich výběru společenská závažnost tématu často „nestačí konkurovat“ sice atraktivní, ale ve společenském kontextu jen dílčí události. Nova to omlouvá přesahem zpravodajské relace Události. Tvrdí, že většina lidí si jejich vysílání zapne až po skončení hlavních zpráv na ČT1, a proto důležitější témata editoři odsouvají do pozdějšího času jejich relace.

Kdybychom blíže zkoumali hlavní zpravodajské pořady ČT a Novy, celkem snadno bychom mohli ve skladbě příspěvků a v koncepci celého pořadu na Nově najít pravidelné intervaly, do kterých jsou zařazeny příspěvky, jejichž primárním účelem je připoutat, respektive znovu připoutat, v čase klesající diváckou pozornost, a to bez ohledu na společenský význam daného příspěvku.

Nova tak vytváří zpravodajství, které má ve srovnání s ČT poněkud kaleidoskopický charakter. Pravidelně ho protkávají informace o subjektivních zájemavostech, tragédiích a podobných, ze společenského hlediska nevýznamných, událostech. Samozřejmě, že tento styl ještě neznamená celkovou rezignaci na společensky závažná témata. Vnějšková přitažlivost je ale v některých aspektech důležitější než společenský význam a formální názorová vyváženost.

Zatímco na Nově nikoli ojedinele můžeme zaznamenat reportáže, ve kterých je dominantní výpověď reportéra a respondenti ji „jenom jednoznačně“ potvrzují, ve vysílání na ČT se objevují takové reportáže jen výjimečně. Častěji naopak větší váhu kladou na výpověď respondenta a reportér zůstává nestranným zprostředkovatelem informace.

Slovo všestranný, které jsme v textu zákona o ČT odhalili jako minimální a spíše formální rozdílnost oproti textu zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, jakoby přece jen symbolizovalo zmíněný rozdíl v praxi. Veřejnou službu sledujeme mimo jiné „všestrannější“ a soukromé vysílání „účelovější“.

Kdybychom chtěli s nadsázkou modelovat hypotetický ilustrativní příklad rozdílu mezi vysíláním české veřejné služby a komerčním televizním vysíláním, mohl by vypadat takto:

Řekněme, že v jednom z významných pražských divadel se už delší dobu hraje vynikající inscenace klasické divadelní hry. Inscenace má vysokou návštěvnost, ale především vyniká skvělou režii, hereckými výkony a poutavou scénografií. Shodnou se na tom poměrně výjimečně odborní kritici i běžní návštěvníci představení. Zkrátka je to po delší době divadelní událost.

Zatímco ČT už opakovaně formou krátkých reportáží o inspirativní kvalitě představení a jeho diváckém ohlasu informovala v hlavním zpravodajském čase, zpravodajství Novy tuto událost ponechalo bez povšimnutí.

A náhle naprosto nečekaně jednoho z hlavních představitelů při jinak nevýznamné repríze, například v neděli odpoledne, přímo na jevišti postihne infarkt. Herec bojuje o život, v divadle vzniká tísnivá panika, hledá se lékař, po chvíli přijíždí lékařská pohotovost. A za vozem záchranné služby velmi brzy přijede i reportážní štáb Novy. Část nešťastné události stihne natočit.

A hned týž večer v hlavním zpravodajském pořadu Nova vůbec poprvé obsáhleji o představení informuje. Ovšem hlavním tématem je hercův boj o život a otevřené otázky jak to bude s představením dál. ČT naopak zařadí informaci o nešťastné události až před závěr pořadu a omezí se jen na stručná fakta bez doprovodu obrazové reportáže.

Kdybychom chtěli nadsázku v závěru tohoto modelovaného hypotetického příkladu vyostřit, můžeme konstatovat, že zatímco pro ČT se výjimečně kvalitní představení stává opakovaně námětem zpravodajské informace právě pro jeho společensky inspirativní význam, pro Novu začne představení znamenat událost pouze v případě, že na jevišti se skutečně bojuje o život...

Pokud by se někomu z čtenářů zdál tento hypotetický příklad příliš příkrý, doporučuji, aby sledoval obě televize, a pak sám porovnal, kolik vysílala Nova informací o kulturních akcích, a naopak, kolik příspěvků jim věnovala ČT. Veřejnoprávní televize navíc kultuře věnuje několik samostatných pořadů.¹³

Tolik malé pozastavení u praxe a jejích odlišností, které bez ohledu na malé rozdíly v zákonné předloze žijí svým rozdílným životem.

¹³ Dostupné z URL: www.czech-tv.cz/porady

Dále se zaměřím na bod c). Na tomto místě ukládá zákon ČT vysílání vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel, a to ve vší různorodosti, často až protichůdné, politické, náboženské, kulturní, etnické, národnostní, sociální, ale i sexuální, a to ještě tak, aby tyto pořady zároveň odrážely i rozmanitost politických, náboženských, filosofických a uměleckých, často i protichůdných, směrů.

A dále text zákona v tomto bodě vytváří pro všechny takto charakterizované pořady, zdůrazňuje ve vší představitelné a velmi často rozporné mnohosti, jakousi finální klenbu, když stanovuje, že všechny tyto pořady mají navíc dohromady vytvářet programy, jejichž cílem je posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti. Aplikujeme-li tuto formu zákona na zpravodajství, každá relace by měla být složená z příspěvků různorodých až významově protichůdných a přitom by měla celkovým vyzněním jak v jednotlivé relaci, tak v jejich dlouhodobějším vyznění podporovat porozumění v celkově pluralitní společnosti.

Dlouho jsem o této pasáži zákona přemýšlel. Rozmanité politické, ale i náboženské a filozofické názory se občas zákonitě dostávají do protichůdných střetů.

Podle mého názoru vyváženost v této situaci může být chápána jen jako ideální cíl a konkrétní naplňování veřejné služby v těchto aspektech pouze jako více, nebo častěji méně, úspěšná cesta k němu.

Oproti předcházejícím řádkům to možná bude znít paradoxně, ale toto konstatování v zákoně, respektive charakteristiku cíle, pokládám za jednu z nejdůležitějších ve znění celého zákona.

Na rozdíl od ostatních pasáží vymezuje směr a zároveň i cíl, k němuž má naplňování veřejné služby dospět. Zákonodárce přesně deklaruje, že vnitřní tolerance a soudržnost pluralitní společnosti jsou jedny z nejdůležitějších společenských hodnot, o které musí české televizní vysílání veřejné služby usilovat.

Ve vytváření podmínek pro posilování porozumění a v přímé podpoře soudržnosti společnosti je klíč i k dalšímu celospolečenskému rozvoji. Už samotný fakt, že Česká televize má tvorbu těchto hodnot přímo uloženou zákonem, má

dalekosáhlý význam. Proto také v této části zákona jednoznačně shledávám nejdůležitější specifiku televizního vysílání veřejné služby.

Ještě se však chci vrátit k té části tvrzení, kdy jsem naznačil, že aktuální plnění tohoto důležitého úkolu je nedostatečné, respektive že se prosazuje více nebo častěji spíše jako méně úspěšná cesta k němu.

Myslím, že je to v zásadě proto, že Česká televize dosud příliš nepokročila, či výstižněji, podle mého názoru zůstala v zajetí širé a rozmanitosti plurality. Je samozřejmě důležité zprostředkovávat nejrozumnější názory a směry, aby, jak stanovuje zákon, pořady odrážely rozmanitost politických, náboženských, filozofických a uměleckých směrů. Pokud se to však někdy stane ve vysílání formálně převládajícím trendem, může se snadno dále stát i to, že vysílání celkově je pak jen konglomerátem různých názorů, směsí více či méně rozporných stanovisek a v různé míře souhlasných či protikladných postojů.

Jednotlivé názory, stanoviska a postoje potom snadno začnou vytvářet jakoby síťově vytvořenou tříšť, která sama o sobě jen lopotně, málo efektivně a bez reálnější naděje na větší úspěch má poskytovat základní orientaci ve složitých celospolečenských problémech.

Je celkem nasnadě, že tímto prvoplánovitým „odrazem“ nevzniká žádná záruka podpory soudržnosti pluralitní společnosti. Žádné posílení by nevzniklo ani tím, že by se část okrajových nebo extrémnějších, názorů a postojů ve vysílání objevovala v menší četnosti, což se také České televizi někdy stává. Přitom je nesporné, že posilování soudržnosti celé společnosti je výzva, na jejíž míře úspěšnosti bude přímo záviset i úspěch celkového rozvoje naší společnosti v globalizovaném světě, i specificky ve sjednocené Evropě.

1.2 Tendence vztahů zprávy a komentáře

Současný vývoj dokazuje, že období 90. let, mnohdy jako by přeplněné hledáním obecných hodnot v neustále prodlužované diskusi, neefektivními a často kontraproduktivními spory a celkově nízkým stupněm soudržnosti celé společnosti, je pryč. Naopak nové století se svými nároky dává jednoznačně znát, že právě tato úskalí musí naše společnost rychle překonat.

Tím ovšem vznikají na veřejnou službu v televizním vysílání kvalitativně nové nároky. Daleko více než kdykoli dříve bude nutné nabízet základní orientaci, vysvětlovat společenské změny, rozptylovat obavy, určovat žurnalistické a etické standardy a být také nositelem společně sdílených hodnot a pocitu sounáležitosti celé komunity. Zásady zpravodajství a tvorby programu popsala Česká televize ve svém Kodexu.¹⁴

Kodex vychází ze stále větší nutnosti formy veřejné služby konkretizovat a upřesňovat. V rámci tohoto redefinování veřejné službě v oblasti českého televizního vysílání přestává dostačovat pouhý „odraz“ různorodých názorů při zákonem uložené povinnosti podporovat společenskou soudržnost. Přitom překonávání tohoto nedostatku nemůže vést přes potlačování různorodých individuálních postojů a názorů ve společnosti. Naopak. Právě jejich vzájemným porovnáváním může vzniknout potřebná orientace, jejíž poskytování zákon naší veřejné služby rovněž ukládá. Neobejde se to však bez výraznějšího posílení komentativních složek vysílání a přímo ve zpravodajství zejména bez zvýšení počtu analýz a komentářů.

Mimo jiné mě o tom přesvědčuje i dlouhodobé srovnávání vysílání BBC nebo TV France, se kterými jsem se měl v minulých letech možnost pracovně seznamovat. Podle mého názoru musí i naše veřejná služba v televizním vysílání rozhodněji vykročit dál od většinového stylu 90. let, v němž jednoznačně dominovaly zprávy s důrazem na jejich faktickou autenticitu. Požadavek na jejich jasné oddělení od komentářů, poznámek a názorů, nepochybně důvodný, se však v praxi postupně prosadil tak, že mezi zprávami a komentujícími názory vznikla

¹⁴ příloha číslo 6

jednak velmi ostrá a jakoby nepřekročitelná dělící čára, jednak četnost komentovaných příspěvků natolik poklesla, že dnes hrají například v hlavním zpravodajském pořadu České televize Události minimální roli.

Má-li se Česká televize kromě „odrážení“ názorů ve společnosti na straně jedné také podílet na straně druhé na jejich zpětném „odrážení“ do společnosti s cílem podporovat společenskou soudržnost, dnes už místy zastaralá schémata ve zpravodajství to nezajistí.

Podle mého názoru je aktuální silněji než v uplynulém desetiletí akcentovat komentativní a názorovou složku veřejné služby. A to i přes jisté nebezpečí subjektivity. Koneckonců většina televizních informací je subjektivně personifikovaná už ze své podstaty, což na druhé straně zase může přinášet i větší možnosti pozitivní identifikace apod., čemuž se chci v této práci také věnovat a pozastavením u personifikace, jako takové, to později doložit.

Mnohem podstatnější však je, že osvětlování společenského vývoje a změn může zůstat velmi neúspěšné, bude-li se opírat jen o základní faktický servis. Zůstane-li jen na divákovi, aby si z tohoto základního faktického servisu sám konstruoval vysvětlení a často i základní orientaci, pak je při dnešní složitosti celého světa sporné, jestli před touto novou výzvou naše televizní vysílání veřejné služby obstojí.

Možná, že i jistá roztržičnost a konfliktnost, které spolu s rostoucí nervozitou bohužel v posledních letech také částečně charakterizují naši společnost, mohou pramenit i z jistého deficitu celospolečenských integrujících faktorů, jež veřejná služba v televizním vysílání dosud málo podporuje.

Jejich naplňování mimo jiné vyvolává potřebu renesance základních žánrů televizní žurnalistiky. Komentáře, názory a poznámky jsou, domnívám se, potencionálně efektivnějším nositelem společně sdílených hodnot a společenské orientace než pouhá základní zpravodajská fakta. Proto se musí vrátit do běžných součástí žurnalistické tvorby. Ani jejich oddělení od nepostradatelných zpráv nesmí znamenat vykázání na periferii. Naopak komentovaná žurnalistika, má-li podporovat soudržnost pluralitní společnosti, jak stanovuje náš zákon, se musí stát nedílnou obsahovou součástí veřejné služby v televizním vysílání.

Aby však tato závěrečná poznámka byla pro celou kapitolu objektivní, je nutné konstatovat, že Kodex v mnohém nedostatky základního zákona pomáhá překlenout především praktickými opatřeními.¹⁵

¹⁵ příloha číslo 7

2. Podoby proměn zpravodajství ČT

Už předcházející stránky této diplomové práce nepřímo dokládají, že i samotný titul nese v sobě jistou mnohoznačnost, která je podle mého soudu charakteristická pro celé působení televize. Považujeme-li její vysílání za jeden z fenoménů masové komunikace, můžeme zdůraznit, že mnohoznačnost televizního působení se ocitá v ještě širším a dále relativizovaném řečišti vztahů médií, kultury a společnosti. Dokládají to jak empirické pokusy o souhrny z praxe, tak náročnější teoretické studie, které se pokoušejí i v našich podmínkách překlenout metodologickou roztříštěnost a dřívější snahy mocenské struktury o ovládnutí médií.

Za všechny jmenujme už citovanou „klasickou učebnici“ Denise McQuaila.¹⁶ I tato publikace ale dokládá mnohoznačnost pohledů na masovou komunikaci i na její četné dílčí stránky.

Zároveň však ilustruje nutnosti určitých zúžení v zájmu přehlednosti a vysvětlení základních vztahů uvnitř široké a složitě strukturované oblasti masové komunikace.¹⁷

¹⁶ McQuail, D. Úvod do studia masové komunikace, 1. vyd., Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-200-9

¹⁷ příloha 3 - Důsledky pro veřejný zájem uplatňovaný v médiích

2.1 Personifikace jako metoda zprostředkování faktů

Personifikace zpravodajství, na kterou se chci nyní zaměřit, je charakteristická svou mnohoznačností. A také proto v rozmezí této práce v žádném případě není a nemůže být mým cílem snaha o postižení všech mnohačetných stránek tohoto pojmu.¹⁸

Zároveň však chci zdůraznit, že personifikaci pokládám rovněž za významnou, protože dokládá proměny, kterými televizní zpravodajství prochází. Proto chci hned na začátku označit potřebné zúžení pojmu tak, jak se s ním pokusím v rámci přehlednosti a snad také alespoň dílčí úspěšnosti a efektivity dále pracovat.

První zúžení, které chci vymezit, je chápání personifikace jako metody. Tedy specifické možnosti, jejímž prostřednictvím divák fakta televizního zpravodajství přijímá. Z tohoto hlediska personifikaci hledám hlavně v celkové moderaci daného pořadu, v reportérském a dalším autorství hlavních zpravodajských materiálů a žánrů jako jsou reportáže, autorské obrazové zprávy, ale i rozhovory, případně poznámky nebo méně využívané komentáře, ze kterých je konkrétní pořad složen.

A dále jako druhé pracovní zúžení chci pro tuto práci vymezit personifikaci jako cestu za autentičností zprostředkovávaných faktů. Zde mám na mysli především situace, kdy v reportážích, zprávách, ale i televizním studiu vystupují respondenti, kteří jsou buď přímo zdroji nebo nositeli - prostředníky informací, na které je v daný moment televizní zpravodajství zaměřeno a které divákům zprostředkovává.¹⁹

Z mnohovýznamového označení, které personifikace v televizním zpravodajství může znamenat, se nadále zaměřím na dvě podoby, ve kterých se podle mého názoru frekventovaně vyskytuje. Za první je to personifikace zpravodajství jako forma ucelených pořadů, ale i jejich dílčích částí. A za druhé personifikace zpravodajství jako autenticita informací samotných.

¹⁸ Šmíd, M. Zpravodajství ČT z jiného úhlu pohledu, Dostupný z URL: <http://www.louc.cz/archiv>

¹⁹ Burton, G., Jiráček, J., *Úvod do studia médií*, 1 vyd., Brno: Barrister a Principál, 2001.

Jednotlivé pohledy na personifikaci se mohou zabývat jak obsahem, tak formou zpravodajství. Pracovní zúžení jsem volil záměrně tak, aby v první části bylo typičtější svou formou a ve druhé části se více vázalo přímo na obsah zpravodajství.

Před konkrétnějším rozbořením těchto aspektů chci ještě zdůraznit, že personifikaci zpravodajství jako metodu zprostředkování faktů pokládám v televizním vysílání za jednu z jeho klíčových charakteristik. Dokonce si trávím tvrdit, že personifikace se v posledních desetiletích stala jednoznačně dominantní metodou televizního zpravodajství.

Uvážíme-li současnou aktuální podobu základních zpravodajských pořadů, lze konstatovat, že vysoká míra personifikace tvoří také základní specifikum moderního televizního zpravodajství.

Podobně jako pojem veřejná služba i personifikace může znamenat řadu odlišných, místy až protichůdných definic, souvisejících i naprosto nesouvisejících klasifikací různých situací z praxe nebo teorie.

Slovníky se shodují v základním „překládovém“ slovu: zosobnění. Je to výstižný český ekvivalent i pro moje další úvahy v této práci.²⁰

Podle mého názoru právě míra personifikace odlišuje navzájem tradiční média, budeme-li za ně považovat v relativně zjednodušujícím pojetí tisk, rozhlas a televizi.

Tisk, neklesá-li jeho periodicita pod časovou hranici jednoho měsíce, a zároveň v našich podmínkách neklesá-li jeho náklad pod 10 000 výtisků, což představuje nejznámější deníky a časopisy, v tomto naznačeném pojetí vykazuje nejnižší míru srovnatelné personifikace. Můžeme to také vyjádřit zcela jednoduše. Míra zosobnění je v tisku nejmenší.

I když to není přímo v zorném poli našeho zkoumání, určitě větší míru zosobnění snadno postřehneme v rozhlasovém vysílání. Přestože jejím nositelem zůstává „pouhý“ hlas moderátora, autora reportážního příspěvku či poznámky nebo vystoupení komentátora, anebo dokonce „jen“ hlasatele zpráv, už samotné rozdíly mezi mužským a ženským hlasem přinášejí zosobnění v tisku prakticky nedosažitelné. Je však zajímavé, že i náš tisk v posledních letech poměrně důsledně

²⁰ příloha číslo 8

uvádí k autorství významnějších materiálů jako jsou profilové komentáře, i fotografii autora. Lze říci, že určitá linie zosobnění se tedy projevuje i v tisku.

Nesporně však bližší televizní personifikaci zůstává celkově rozhlas, který kromě rozdílů mužského a ženského hlasu může také intonací a barvou hlasu, kadencí a celkovou různou mírou kultivovanosti hlasového projevu a také různými styly dosahovat takové míry zosobnění zprostředkovaných faktů, že se určitě více přibližuje televizi než tisku. Tím můžeme tento drobný srovnávací exkurz uzavřít a vrátit se k televizní personifikaci.

Jestliže jsem se dosud v této práci snažil posuzovat proměny našeho televizního zpravodajství z hlediska východisek a forem vysílání veřejné služby, je důležité říci, že naprostá většina úvah se dosud opírala o objektivizující tendence.

V tomto smyslu tato část představuje kontrapunkt. Paradoxně dospíváme k momentu, ve kterém do značné míry dříve objektivizovaná fakta - výběr témat, redigování, interpretace nebo skladba, zpravodajství v okamžiku vysílání znovu záměrně subjektivizuje.

Výsledná forma vysílání moderního zpravodajského pořadu se opírá prakticky pokaždé o výrazné individuální zosobnění. Tento paradox můžeme vnímat v mnoha souvislostech.

Ačkoliv za sestavením zpravodajské relace jsou desítky, ne-li stovky pracovníků, výsledek prezentuje na obrazovce moderátor nebo moderátoři, kteří se tak stylizují do rolí důvěryhodných zprostředkovatelů okolního světa v našich domovech. Moderátor vlastně hraje v televizním pořadu roli vypravěče. Uměle vytvořené a záměrně podporované atributy televizního zpravodajství lze vysledovat až do detailů, jako je dikce projevu moderátorů, používání nonverbálních jazykových prostředků, umístění moderátorů do rušných zpravodajských sálů, takzvaných newsroomů, které barevně ladí s grafickou prezentací programu i vlastní televizní organizace.²¹

²¹Brunclík, M. Kompozice a struktura současné televizní zprávy v hlavní zpravodajské relaci České televize Události – bakalářská práce, s. 10, Praha: FSV UK, 2005.

V každém případě moderování jako forma personifikace zpravodajství je dnes jednou ze základních metod zprostředkování informací. Její podstata spočívá ve zosobnění zpravodajského pořadu jednak jako celku, jednak jako jeho některých dílčích částí, jejichž vyznění se může zosobňujícím podáním případně zdůrazňovat či zeslabovat.

Když budeme moderování považovat za syntetickou redakční činnost, která svébytným způsobem rediguje zpravodajský pořad do jeho výsledné podoby v okamžiku živého vysílání, pak odhalíme značné rozdíly ve formách, které provázejí vysílání veřejné služby a vysílání komerční.

Je také zajímavé a dokládá to zároveň krátkou historii duálního systému v naší republice, že v prvních dnech souběhu těchto odlišných typů se obě vysílání ve formách zosobnění příliš nelišila. Poměrně záhy se ale začala lišit a už v prvních měsících vznikaly značné rozdíly ve stylu moderování. Ty se pak v dalších letech prohloubily, až vznikly dvě naprosto rozdílné koncepce.

Česká televize jako médium veřejné služby se vydala cestou moderování opírající se o rámcová fakta k jednotlivým příspěvkům, o analytické doplňky prohlubující logickou orientaci a přehled diváků a také o stručné informativní rozhovory, ke kterým zve do studia většinou kompetentní respondenty.

Moderování je většinou prosto jakékoliv emocionality a tvář pořadu se spíše, než se subjektivní tváří moderátora, identifikuje objektivně s institucí České televize. Nejmarkantnější je to u hlavního zpravodajského pořadu Události. Jeho rámec a celkové vyznění je z hlediska moderování spíše formální a jednotliví moderátoři v něm nijak výrazněji neprojevují osobitost, takže je prakticky jedno, který z nich konkrétním pořadem provází.

Tento dojem posiluje i celková režie, koncepce hlavních studiových záběrů a vůbec formální tvář pořadu, na kterém je patrné, jako by v zájmu objektivnosti zdůrazňoval nestrannost a odstup moderátorů.

Česká televize má však v současné době oproti komerčním stanicím výhodu, protože kromě hlavního zpravodajského pořadu už vybudovala systém kontinuálně návazných zpravodajských pořadů, zatímco komerční stanice na ně rezignovaly a vysílají v současné době jen jeden hlavní „klasický“ zpravodajský pořad.

Příkladem mohou v České televizi být třeba „Zprávy 12“. Jde o půlhodinovou svébytnou zpravodajskou relaci, jejíž začátek je stanoven na 12. hodinu. Vysílá se každý všední den.

Charakteristická je mimo jiné odlišným způsobem moderování oproti Událostem. Tím, že se často opírá o živé reportážní přímé vstupy z míst jednotlivých událostí, umožňuje moderátorům vést krátké, ale kontaktní rozhovory s redaktory ve zpravodajském terénu. Moderace pak vyznívá živěji a osobitěji. Celková forma „zosobnění“ tohoto pořadu je autentičtější než u večerních Událostí a příznivěji podporuje sepětí z divákem. Větší prostor má moderace tohoto pořadu i v tom, že zprostředkovává fakta a události ve vývoji, většinou vzhledem k dennímu času neuzavřené a tím dynamičtěji působící.

Naopak moderování pořadu Události, komentáře, který každý všední den v půl jedenácté večer navazuje na hlavní zpravodajskou relaci České televize, vychází z faktů a událostí, které jsou v denní zkratce už uzavřené. Prostor pro moderování a tedy i míra zosobnění je v nich největší. Limitní zůstává jen celkový rámeček pořadu, který vychází z pevného schématu jednotlivých rubrik a také celkové vyznění, ve kterém je zřetelný záměr poskytnout objektivizovaný pohled na události a souvislosti končícího dne. Moderování ale může i formou - v jiných zpravodajských pořadech prakticky se neobjevujících komentovaných poznámek - upozornit na vývojové souvislosti některých zpravodajských faktů.

Pořad také zahrnuje drobnější analýzy v podání moderátorů nebo dílčí glosy zejména k základním ekonomickým informacím jako jsou ceny pohonných hmot, kurzy měn, kolísání burzovních hodnot a podobně.

Profilové pro celkovou tvář pořadu i pro styl moderování jsou rozhodně autorské rozhovory moderátorů s pozvanými respondenty. Často obsahují názorové střety a někdy i emotivní napětí mezi hosty navzájem. Moderování takových rozhovorů se už neobejde bez skutečně syntetického přístupu, který musí zahrnovat někdy i ve stručně formulované otázce „najednou“ obsahové usměrnění logiky rozhovoru, dodržení věcné správnosti a třeba i zmínění emocionálního napětí mezi respondenty. Moderátor je pak skutečným a přirozeně autoritativním průvodcem celým pořadem a přitom zprostředkovává fakta ve výrazně zosobněné a komentativní formě.

K tomu je zapotřebí ještě zdůraznit, že v pořadu přitom existuje jasné oddělení zpráv, respektive faktů od komentářů. Zprávy a fakta jsou povětšinou zaznamenány ve schematizovaných pravidelných rubrikách, a proto s komentovanými a moderovanými složkami pořadu nesplývají. Z hlediska tendencí vztahů zprávy a komentáře patří pravděpodobně tento zpravodajský pořad vůbec k tomu nejlepšímu, co lze na našich obrazovkách shlédnout.

Jako doplněk uvedených charakteristik moderování ve zpravodajství České televize chci poukázat na rozdíly v moderování Televizních novin (Televize Nova), jak je jako reprezentanta komerčního vysílání s nadsázkou popsal už několikrát citovaný Ivan Vágner.²² Jeho autorský styl může nastínit hlavní rozdíly a také symbolizovat časté snahy o „zezábavňování“ zpravodajství (infotainment) v komerčních televizích.²³

Zosobnění ve smyslu jakési „mini-moderace“ můžeme objevit i v autorských přístupech, při ztvárňování zpravodajských reportáží.

Personifikace zpravodajství může znamenat také všeobecné zvýraznění autenticity zobrazovaných informací. Jejich zosobnění působí zejména v reportážích, zprávách, ale i ve studiu, kde vystupují respondenti, kteří jsou buď přímo zdroji nebo nositeli informací, na něž je v daný moment televizní zpravodajství zaměřeno a které divákům „právě“ zprostředkovává. I když lze v těchto souvislostech celkem jednoduše konstatovat, že televizní zpravodajství je především obrazové zpravodajství, praxe tohoto zosobnění informací je mnohem složitější, než by se mohlo na první pohled zdát. Ve své diplomové práci „Emoce v televizním zpravodajství“ to dokládá Libor Ungermann.²⁴

²² Vágner, I. Televizní zprávy – psychologická nátlak?, 1. vyd., Praha: Argo, 1997.

²³ příloha číslo 9

²⁴ Ungermann, L. Emoce v televizním zpravodajství – diplomová práce, Praha: FSV UK, 2003. s. 34-36, příloha číslo 10

2.2 K novým technologiím a budoucím proměnám zpravodajství

Za novou technologií, která pravděpodobně brzy přinese další revoluční impulsy pro nový vývoj elektronických medií, označuje většina odborníků digitální televizi. Protože je to ale stále očekávaný fenomén, odrazí se to i na podobě této podkapitoly.

V předcházejících částech práce jsem se snažil jednotlivá témata zkoumat většinou uspořádaná ve strukturovaných celcích podle jejich vývojových souvislostí, teoretických poznatků a konfrontací praxe. Na digitální televizi zatím nelze podobný pohled uplatnit. Proto námětem této části na rozdíl od předcházejících bude spíš volnější popis dílčích závěrů z veřejné diskuse a také popis prvních očekávaných proměn, které digitalizace televize může přinést do praxe televizního zpravodajství našeho vysílání veřejné služby.

V několika evropských zemích už bylo digitální vysílání zahájeno a postupně se na přechod k němu připravuje celá Evropská unie. K „revoluci“, která se očekává rozšířením digitalizace, zatím ale nedošlo. Především proto, že s výjimkou Velké Británie, kde se v rámci nového vysílání začínají v současnosti rozvíjet první interaktivní prvky, v ostatních zemích se zatím hlavní úsilí omezilo hlavně na technické zajištění digitálního šíření obrazu a zvuku.

V posledních třech letech popisují očekávání, která digitalizace přinese, mnozí mediální analytici. Tvrdí, že za dveřmi je další revoluce. Česká televize a Český rozhlas začnou už brzy vysílat digitálně. První začali v Evropě s digitálním šířením obrazu v roce 1998 ve Velké Británii, pak ve Finsku a Španělsku. Anglie chce s dnešním způsobem analogového vysílání skončit v roce 2006. O revoluci se hovoří v tomto případě hned z několika důvodů – za prvé, kvalita obrazu i zvuku bude jedna ku jedné, při jeho přenosu dojde k nulovému zkreslení, nebudou existovat žádné šumy ani duchové. Za druhé, počet kanálů se u nás nejprve zdvojnásobí, například Česká televize bude vysílat na čtyřech kanálech. Za třetí, digitální televize bude zároveň sloužit pro příjem internetu a budeme ji moci využívat i pro různé obchodní transakce, jako je objednávání letenek, hotelů, lístků do kina či překontrolování si stavu účtů v bance. A jaká negativa bude mít tato

revoluce? Za prvé zřejmě zvýšení poplatků, z kterého se bude nové vysílání částečně financovat, za druhé náklady na pořízení dekodérů nebo nového digitálního přijímače. A za třetí, kvůli stálým úsporám další degradaci novinářské práce. Redaktoři musí pracovat více, mají málo času na rešerše a na psaní, a proto produkují povrchnější informace.²⁵

Je zajímavé, že zatímco pro odbornou veřejnost je digitální televize horké téma přinejmenším už několik desítek měsíců, v široké veřejnosti zatím nebudí žádný zaznamatelný ohlas. Možná je to i proto, že dosud většina diskusí zahrnuje a mísí společně prvky technické, programové, organizační a uživatelské.

Z hlediska technického je digitální vysílání (DVB-T) nový způsob přenosu televizního vysílání. V systému digitální pozemní televize je televizní obraz i jeho zvukový doprovod digitalizován a spolu s přidruženými datovými službami, jako je teletext, přenášen společným datovým kanálem v podobě digitálního multiplexu. Tento multiplex může obsahovat několik televizních programů. V českých podmínkách je to až 6 televizních kanálů. Navíc se počítá i se sadou rozhlasových programů a dalších doplňkových služeb.

V systému DVB-T je digitalizovaný obrazový signál komprimován do formátu MPEG 2. Ten byl vybrán především pro svou flexibilitu, nenáročnost a finanční dostupnost potřebných technických zařízení. Základním principem je komprese obrazu. Redukují se irelevantní a redundantní informace v obrazovém signálu. Při redukci relevance se využívá znalosti fyziologických vlastností lidského zraku, který je málokdy schopen rozeznat drobné detaily v obraze, zvláště při rychlém pohybu. Proto je možné části datového toku vynechat. Při redukci redundance se využívá skutečnosti, že snímky obrazového signálu, které následují po sobě, se většinou liší jen málo. Stačí tak přenášet jenom rozdíly mezi nimi. Technické detaily komprimování by vydaly na samostatnou práci. Důležité ale je, že dekodéry jsou schopny obraz obnovit na standardní kvalitu.

Příjem digitálního vysílání nevyžaduje žádnou speciální anténu. Pokud však diváci mají běžný analogový televizní přijímač, musí si dokoupit dekodér. Jde o

²⁵Hvízd'ala, K. v pořadu Média, ČT 2, 13.10.2003, dostupné na URL: www.ceskamedia.cz/archiv

samostatný přijímač digitálního pozemního vysílání, který umožní sledovat vysílání DVB-T i na klasickém televizním přijímači.

Jednou z hlavních technických výhod digitální televize je to, že oproti analogové televizi mnohem lépe využívá kmitočtové spektrum, které je poměrně omezené. Jeden analogově vysílaný program zabírá jeho poměrně velkou část. Tím je počet vysílačů i programů omezen. Digitální systémy naproti tomu dovolují v daném pásmu kmitočtů umístit větší počet programů, protože v jednom televizním kanálu jich lze pomocí multiplexu šířit několik.²⁶

Velkým problémem současné analogové televize je znehodnocení přijímaného signálu mnoha druhy rušení. Naproti tomu signál digitální televize je vůči těmto druhům zkreslení prakticky necitlivý. Navíc, i když se tato rušení vyskytnou, neprojeví se to vůbec v kvalitě obrazu.

Digitální televize umožní přenášet všechny tři barevné složky nezávisle a zcela tak odstraní rušení. Výsledkem je i podstatně čistší obraz.

Spolu s digitálním televizním signálem je možné šířit i digitální rozhlasový signál a internet. Brzy by se proto měly na trhu objevit systémy kombinující televizi s počítačem. Digitální signál je navíc možné přijímat v jedoucím autě nebo autobusu apod. Tyto novinky tak zásadně rozšíří možnosti uživatelů.²⁷

Jaké možnosti tedy digitální televize uživatelům nabídne? Kromě možnosti zásadního rozšíření programů se zpravidla další možnosti označují obecně jako interaktivita. Televizní společnost může datový tok využít pro souběžné poskytování rozmanitých služeb: kvalitní grafický teletext, pořady na vyžádání (tzv. video-on-demand) např. z televizního archivu nebo zopakování odvysílaného pořadu na individuální přání, dále dnes už známý homebanking, teleshopping nebo zprostředkování různých sázek, distribuci softwaru a podobně mnoho dalších.

I interaktivitu digitální televize zajišťuje zpětný kanál (modem, kabel, síť GSM), který umožní divákovi během vysílání přístup na webové stránky týkající se

²⁶ Gazdík, M. Digitální multiplex veřejné služby, dostupné z URL: www.czech-tv.cz/digital

²⁷ Karlík, M. Digitální televize do kapsy, dostupné z URL: www.radiotv.cz/text

jednotlivých pořadů. Touto cestou bude umožněno například přímé hlasování, ale i okamžité pokládání dotazů a případně nákup zboží a řada dalších podobných aktivit – tedy interaktivit. Existují i další možnosti, které ovlivní divácké možnosti při sledování konkrétního pořadu. Při přímých přenosech fotbalových utkání ve Velké Británii už má divák možnost i trochu „spolurežirovat“ přenos. Může si totiž sám volit snímající kameru a tím i záběr, který ho zajímá, nebo si může sám libovolně opakovat gólové situace.

Je celkem zřejmé, že televizor se obrazně řečeno začne postupně proměňovat stále více v multifunkční počítač, který bude mít obslužný software k dispozici kdykoli během vysílání. Nesporné rovněž je, že digitální vysílání otevře i řadu problematických okruhů.

Široce koncipované digitální vysílání si zpočátku vyžádá i velké investice, o nichž se zatím v naší republice nikdo neodvážuje oficiálně soudit, kdy a jak budou návratné a hlavně kdo je na začátku poskytne. Přitom se zároveň očekává, že reklamní trh, který je všeobecně významným zdrojem financování televizního vysílání, se vlivem důsledků digitalizace postupně rozdrobí.

Ani Evropská komise a další orgány Unie nemají žádný model nebo návod pro přechod na digitální vysílání. Zkušenosti se zatím liší podle místních podmínek a sítí. V září 2003 vydala Evropská komise vyjádření k přechodu z analogového na digitální vysílání, ve kterém říká, že bez hnací síly digitalizace vysílání, kterou musí být tržní síly a poptávka spotřebitelů po atraktivních službách, by byl celý proces finančně a politicky neudržitelný.²⁸

Proto můžeme očekávat, že nástup digitalizace bude spíš skromnější než bouřlivý. Alespoň v našich podmínkách je takové očekávání reálné. V této souvislosti můžeme také podotknout, že v naší zemi žijí takřka 2 miliony důchodců. Průměrný důchod je přitom jen o málo vyšší než odhadovaná cena nejlevnějších dekodérů, která se má pohybovat mezi šesti a sedmi tisíci korun.

K problému, které digitalizaci v naší zemi provázejí, je nutné také přidat alespoň zmínku o nevyjasněném organizačním a zejména legislativním rámci. Organizačně zavádění digitálního vysílání spadá do kompetencí ministerstva

²⁸ Weis, D. Ze světa digitální televize, dostupné z URL: www.sat-magazin.cz

informatiky. Ačkoli ministerstvo vyvíjí značnou iniciativu, naráží kromě jiných těžkostí na to, že dosud není politická shoda, a tudíž není připraven nový telekomunikační zákon, který by digitalizaci stanovil závazná a transparentní pravidla. Organizační obtíže vycházejí i z toho, že nejsou stanovena žádná praktická pravidla a vztahy mezi provozovateli multiplexů a provozovateli vysílání na těchto multiplexech. Není zatím ani jasné, jaké limity budou platit pro případná majetková propojení v této oblasti. Dokončeno není ani potřebné zkoordinování kmitočtů a kombinace jejich osazení na všechny čtyři multiplexy, které mají být během dvou let pro digitální vysílání k dispozici.

Prozatím byla komplikovaně vydána a v parlamentu schválena licence na první dostupný multiplex. Postupovalo se podle platného zákona pro rozhlasové a televizní vysílání, který se musel složitě interpretovat, aby to vůbec bylo možné. Výsledkem je, že první licenci získala v minulých měsících Česká televize a nespokojené komerční televize a další žadatelé získali příslib k udělení licencí, až budou technicky zkompletované další multiplexy.

Závěrem je možné říci, že se docela dobře může stát, že než budou stanovena závazná pravidla a než bude přijat v parlamentu nový telekomunikační zákon, budou už digitální licence uděleny. V každém případě je organizační i legislativní rámec dosavadního postupu v přípravě digitálního vysílání oproti původním plánům o několik let zpožděný.²⁹

Pro Českou televizi je ale bez ohledu na tyto závažné okolnosti zahájení digitálního vysílání historický průlom. Proto probíhají intenzivní přípravy na zahájení digitálního vysílání. Samostatný zpravodajský kanál Česká televize spustila už druhého května 2005. Diváci ho ale zatím mohou sledovat jen přes satelit nebo kabelovou televizi.

S využitím neoficiálních informací interního charakteru se pokusím v následujících řádcích poukázat na souvislosti a proměny, které to může do zpravodajství přinést. Jejich forma je ovlivněna do jisté míry zmíněným charakterem a také faktem, že se mi je podařilo získat „přímo z horké, ale prakticky uzavřené

²⁹ zápisy Stálé komise pro sdělovací prostředky, PSP ČR, dostupné z URL: <http://psp.cz/docs/komise/sksp/zapis/>

televizní kuchyně“. Autor výroků, o které se budu dále místy opírat, si mimo jiné nepřeje, aby jeho citace byly ve veřejně přístupném textu dále kodifikovány jako prameny či studijní literatura. Jeho pochopitelné přání samozřejmě respektuji.

Nový zpravodajský kanál má název ČT24. „Celý koncept vznikl přibližně půl roku. Inspirovali jsme se švédským modelem a aplikovali ho na české podmínky. Ve Švédsku je veřejnoprávní televize v podobné situaci – mají dva pozemní plnohodnotné kanály a jeden zpravodajský,“³⁰ říká Michal Kubal, vedoucí redaktor zahraničního zpravodajství Redakce zpravodajství ČT, který se podílel na práci speciálně vyčleněného týmu na přípravu 24-hodinového zpravodajského kanálu.

Pro naplňování formátu 24-hodinového zpravodajského vysílání je třeba změnit stávající systém pracovních směn i technického zázemí televize. V současnosti funguje zpravodajství ČT na systému dvousměnného provozu – denní vysílání a Dobré ráno s ČT.³¹ S přechodem na formát zpravodajské televize bude nutné zavést čtyřsměnný provoz. Jednotlivé směny se přitom budou částečně překrývat. Je ale jasné, že není možné samostatný kanál naplňovat jen aktuálním zpravodajstvím. Vznikne zde prostor pro jednotlivé specializace a události, které dříve byly zpracovány jen povrchně, se dočkají většího časového prostoru a hlubšího rozboru. Například editoři si budou moci zkoušet rozhodování, jak rychle budou schopni zvětšovat časový prostor té či oné události v závislosti na přání diváků. Hlavně však jde o připravované diskuse na závažnější společenská témata. Podle prvních plánů by jich na zpravodajském kanálu mělo být několik denně a od začátku se začne simulovat aktivní reakce diváků, jejichž reakce, námítky a připomínky bude mít moderátor vzápětí k dispozici k obohacení průběhu diskusních pořadů. Jejich přesnou náplň, pojetí a konečně i počet ale Česká televize zatím tají, protože v současné době o zpravodajském kanálu uvažuje také komerční televize Nova a několik dalších mediálních společností.

³⁰ Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

³¹ Autor této diplomové práce je redaktorem České televize a její zázemí proto popisuje sám, bez použití literatury

Televize kromě tématické náplně zároveň připravuje i techniku a snaží se využít nové technologie. To je velmi nákladná záležitost a v případě chybného rozhodnutí může vývoj a práci zpravodajství vážně ohrozit. V současné době vzniká množství nových formátů záznamu. Zatím není jasné, který se prosadí a který budou používat hlavní partneři ČT doma i ve světě. Sázka na formát, který se neprosadí, by při současných cenách potřebné techniky mohla skončit ztrátou minimálně desítek miliónů korun. V minulosti už proběhl podobný souboj mezi formáty VHS a Video 2000. Dnes je na trhu dostupných profesionálních i poloprofesionálních formátů vhodných pro televizní využití celá řada. To potvrzuje i Michal Kubal. „Zatím nedošlo k definitivnímu rozhodnutí. Formátů je v současnosti víc a pokud bychom vybrali nějaký, který se neprosadí, bude to mít podstatný dopad na celé hospodaření. Musíme si uvědomit, že jedna kamera stojí kolem miliónu korun. My jich máme dvacet a navíc velké množství další návazné technologie.“³²

Hlavní změnou, která je z dnešního pohledu nevyhnutelná, je přechod z analogového střihu na digitální střih na počítačích. V současné době jsou pro jednotlivé střižny vyčleněny celé místnosti. V budoucnu má být stříhový program na každém počítači a jeho ovládání by měl zvládnout kromě vyškoleného střihače i redaktor. Zásadní změnou bude využívání počítačových hard disků pro archivování natočených materiálů. Dnes jsou všechny materiály, které redaktori používají, archivovány na kazetách formátu Beta Cam SP. Podle plánů budou z každého počítače jednoduše dostupné. Zkrátí se tak doba vyhledávání nutných záběrů. Navíc už se zkouší vysílání ze zpravodajského serveru a z něho by byly exportovány přímo do vysílání. Odpadne tak současná nutnost odnášet kazetu s hotovým příspěvkem do vysílací místnosti, která je navíc od místa výroby poměrně daleko a kromě odstranění fyzických těžkostí se opět zařazení příspěvků do vysílání může urychlit.

Předpokládá se, že celkově se práce redaktora v mnohém hodně změní. Dnes připravují reportéři příspěvky hlavně do pořadů Události a Události, komentáře. S příchodem nutnosti naplnit 24 hodinový kanál se nároky na jejich práci několikrát zvýšily. Jde především o aktuálnost, a proto přibude živých telefonických vstupů a takzvaných live vstupů, kdy redaktor komentuje událost z místa v reálném čase a

³² Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

jeho obraz přenáší kamera přímo do vysílání. Zatím byly podobné vstupy s úspěchem vyzkoušeny v pořadu Zprávy 12. I když se v nich celkem dařilo přibližovat události v jejich vývoji, na zpravodajském kanále se právě tento aspekt musí stát základní metodou zpravodajské práce.

Uvažuje se i o nákupu videotelefonů, které už dnes běžně využívají zahraniční televize jako CNN nebo BBC. Česká televize tento přístroj vyzkoušela při zpravodajské cestě právě Michala Kubala, který informoval o prvních svobodných volbách v Iráku letos v lednu. „Musí se změnit hlavně celá filozofie novinářské práce. Dodneška jsme pracovali na podobném principu jako noviny – měli jsme jasnou uzávěrku. Tou byl začátek vysílání pořadu Události v 19.15. Na zpravodajském kanále půjde o kontinuální vysílání a o vývoj zpracovávaných událostí během celého dne. Důležité tedy bude hlavně změnit přístup a někdy i pracovní návyky reportérů. Zvýší se jejich vytiženost, budou připravovat více autorských materiálů nebo dodávat více podkladů zpravodajské směně, která je bude zpracovávat pro vysílání,“ říká Kubal.³³

Česká televize se snaží poučit z poznatků zahraničních televizí. Už dlouho se mluví o vyšších nárocích na redaktory a jejich dalšího zapojení do přípravy reportáží. V Japonsku nebo Latinské Americe už televizní společnosti vyzkoušely v běžném provozu skloubení práce redaktorské, kameramanské a střihačské. Jeden člověk, když připravuje celou reportáž sám, je mobilnější a rychlejší. Česká televize o zavedení tohoto způsobu reportážní práce také uvažovala. Vedení se pro jeho plné využití ale nerozhodlo. Michal Kubal vysvětluje proč: „Pokud jde o spojení funkcí redaktor – střihač, tak ano, ale především u méně náročných příspěvků do délky jedné minuty na kanálu ČT24. Umožní nám to uvolnit produkční kapacity pro výrobu rozsáhlejších a náročnějších příspěvků. Spojení redaktor – kameraman už jsme dokonce použili. Jan Moláček tak v lednu pracoval v indonésském Acehu zasaženém zemětřesením a vlnou tsunami. Do budoucna to ale budeme používat jen v podobně výjimečných situacích. Je to ze stejného důvodu, proč noviny nezrušily funkci fotografů – profesionál to udělá prostě lépe než redaktor, který musí často na místě řešit i jiné věci. Dokážu si představit, že v regionech bude pro pokrytí méně

³³ Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

významných událostí nasazován pouze redaktor, který si reportáž také sám natočí a následně sestříhá. Pro celostátní vysílání s tím ale nepočítáme, protože to už vyžaduje profesionální přístup a standardní kvalitu.“³⁴

Dnešní zpravodajská kamera váží více než deset kilogramů. Digitální kamery, které mají srovnatelné vlastnosti i využití, jsou podstatně lehčí a výhodou jsou i jejich menší rozměry. Při využití současné technologie by ale kameraman – redaktor ztratil svoji časovou výhodu. Technika je natolik těžká a neskladná, že by jeden člověk, který by ji obsluhoval a přenášel, musel řešit několik dalších problémů a nemohl se naplno věnovat primární redaktorské práci.

Při práci ve 24-hodinovém zpravodajství má být kladen důraz hlavně na aktuálnost. To bude velká výhoda oproti dnešku. Při pokrývání zásadních událostí dnešního světa – naposledy při úmrtí papeže Jana Pavla II. – muselo zpravodajství respektovat programovou skladbu celého veřejnoprávního vysílání. Editor nemůže dle svého uvážení okamžitě zprávu nasadit do vysílání a je nucen čekat na nejbližší zpravodajskou relaci. Prodlevy v informovanosti tak na kanálu ČT24 odpadnou.

Navíc je možné vysílání dále doplňovat dalšími informacemi dvoustupňového charakteru. BBC v takových případech dokáže tématicky upravit například zprávy o počasí. Když do Říma mířily statisíce věřících, aby se naposledy rozloučily se zemřelým papežem, redakce po reportáži ze Svatopetrského náměstí nasadila předpověď teplotních a povětrnostních podmínek pro Řím a Itálii na příštích několik dní. Podle Kubala chce podobně v budoucnu reagovat i Česká televize. „Jde hlavně o zpravodajský servis divákům. Každý bude mít díky ČT24 neustálý přehled o dění doma i ve světě. Chceme vysílání provázat s potřebami diváků. Dokážu si představit, že v letní sezóně budeme připravovat zpravodajství třeba z chorvatského pobřeží, kam každoročně míří desetitisíce Čechů.“³⁵

Nový způsob vysílání si vyžádá i jinou organizaci práce uvnitř redakce. Redaktoři budou sloužit v týdenních směnách. Budou přispívat do zpravodajského proudu ČT24, budou psát a natáčet pro další pořady, zejména Události, které zůstanou na ČT1. Navíc budou připravovat širší reportáže pro nové pořady, které

³⁴ Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

³⁵ Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

mají vyplňovat čas na ČT24 mezi pravidelnými relacemi aktuálního zpravodajství. Vybraní redaktoři už na ČT24 kromě své běžné práce také moderují. Systém směn má zabránit případům, kdy bude redaktor vyrábět příspěvek pro události a ten samý den ještě několik hodin moderovat. Systém směn ale Česká televize chrání a nechce ho zatím veřejně popisovat. Michal Kubal je proto ochotný popsat ho jen zběžně. „Můžu mluvit jen za zahraniční rubriku. My připravíme speciální tým, který bude časově vyčleněný pro ČT24. Lidé z redakce budou mít směny na zpravodajském kanále, ale nebudou pro něj vyrábět pořad. Celá redakce se na ČT24 bude střídat v předem složených týmech. Když nebudou mít službu na zpravodajském kanále, budou pracovat pro pořady jako Události a další na ČT1. Pokud se stane nějaká výrazná událost, budou naplňovat vysílání České televize podle aktuální potřeby.“³⁶

Zpravodajský kanál také přinese možnost rozšiřování tématické šíře zpravodajství, ať už jde o v současnosti opomíjená nebo zpravodajsky nedostatečně ztvárněná témata jako je věda, ekologie, móda nebo náboženství, profily osobností a zpravodajství z méně exponovaných oblastí jako je střední Evropa nebo Skandinávie. Hlavně se ale Česká televize chce soustředit především na informování o aktuálním dění. Má ambici být první v České republice, kdo divákovi oznámí takové události, jako byly teroristické útoky na New York a Washington 11. září 2001 apod. Pro ČT24 samozřejmě existuje základní schéma, ale je nastaveno tak, aby bylo maximálně flexibilní a mohlo se podle potřeby měnit.

Z hlediska tématické šíře zpravodajství otevře vysílací schéma nového zpravodajského kanálu také možnosti, které zůstávají jak v širších souvislostech veřejné služby, tak v souvislostech konkrétního znění zákona o České televizi dosud málo naplňovány. Ve „zpravodajské konkurenci“ denních událostí na ně zpravidla nezbývá čas a v konkrétních pořadech ani prostor. Takovým příkladem může být třeba fakt, že zákon stanovuje, že hlavním úkolem České televize je i „rozvíjení kulturní identity obyvatel České republiky včetně příslušníků národnostních nebo etnických menšin“.³⁷

³⁶ Kubal, M. osobní sdělení autorovi, 5.4.2005

³⁷ Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ze dne 7. listopadu 1991 v novelizovaném znění 2001

Mezi tyto menšiny dnes nemůžeme tradičně jen zařazovat Romy nebo ještě tradičněji příslušníky polské či německé národnostní menšiny, ale také menšiny slovenské, ukrajinské a vietnamské. Jejich souhrnné počty se už dnes v České republice rozrostly na statisíce. A zároveň když uvážíme, kolikrát se konkrétní problémy jejich života u nás staly kupříkladu v posledním roce náměty pro zpravodajství, pak je zřejmé, že zpravodajský kanál ČT24 může pomoci zkvalitňovat naplňování veřejné služby i rozšířením tématických okruhů zpravodajství.

Pokud jde o zpravodajskou flexibilitu, myslím, že lze jednoznačně v pozitivním slova smyslu využít i bohaté zkušenosti, které Česká televize získala v průběhu kontinuálního zpravodajského vysílání, které operativně zřídila pro krizovou situaci během dvou týdnů ničivých povodní v České republice v roce 2002. Domnívám se, že toto vysílání bylo také dosud nejvýraznějším potvrzením kvality a charakteru veřejné služby v dosavadní krátké historii veřejnoprávní České televize.

Závěr

Na samotném konci této práce chci „k proměnám zpravodajství České televize“ znovu říci, že největší proměnu za dobu své celkové existence zaznamenalo v posledních patnácti letech, v souvislosti s celkovou strukturální transformací České televize a změnou jejího postavení i působení ve společnosti.

Zpravodajství se vymanilo jak ze závislosti na vnitřních řídicích strukturách televizní organizace, tak především ze závislosti na dobově omezeném a ideologicky podmíněném chápání svého působení: přestalo být distributorem sdělení a informací vznikajících na základě řízené novinářské a propagandistické činnosti a stalo se autonomním centrem mediální komunikace usilujícím o naplňování koncepce veřejné služby v moderním televizním zpravodajství. Zařadilo se tak i do širšího spojení evropských demokratických zemí, ve kterých se tato televizní služba rozvíjí, ale i problematizuje už po řádově několik desetiletí.

Důsledky tohoto rozporuplného procesu se tak rychle projeví i v našem, dříve uzavřeném a relativně stabilizovaném českém prostředí. Po vzniku duálního systému, kdy i u nás začaly vysílat komerční televize, prudce vzrostla konkurence i ve zpravodajství. To přineslo řadu dalších problémů a televizní mediální scéna definitivně přestala být kompaktní. Decentralizace v působení zpravodajství z různých společenských pozic, „okořeněná“ i komerčními zájmy, podmínila vznik řady konfliktů a hlavně latentního napětí mezi odlišnými vysílateli. Především však vyvolala i u nás nutnost definovat historické kořeny veřejné služby a pokoušet se prakticky nepřetržitě o průběžné analyzování veřejného zájmu v každodenním zpravodajství. Výsledek tohoto úsilí je nejistý už ze své podstaty a dále jej znejišťují nebývale dynamické, rozporuplné až konfliktní proměny celé společnosti jak v nejbližším kontextu našeho státu, tak v kontextu sjednocujícího se celého kontinentu, ale i nejednoznačné povahy světové globalizace.

Uvedená charakteristika je určující půdorys, ze kterého vyrůstá hlavní téma této práce i jeho jednotlivé tematické doplňky. V konkrétním obsahovém členění jsem se proto nejdříve zaměřil na východiska veřejné služby. Protože jejich současná podoba, ovlivněná v širokém slova smyslu nejednoznačným a proměnlivým stavem celé společnosti, je obtížněji popsitelná, vítanou pomoc a

orientaci představuje historický pohled. Na začátku práce jsem se zaměřil na BBC a částečně i další evropské televize, abych se pokusil „celkem jednoznačná“ východiska veřejné služby na historickém základě promítnout do „všeobecně nejednoznačných“ poměrů současné společnosti. Musíme si uvědomit, že vysílání veřejné služby je charakterizováno zákony, ve kterých jsou pojmy jako zpravodajství s vyváženými informacemi, péče o vzdělání, názorová orientace a prohlubování celospolečenských zájmů, komunikační rovnoprávnost a dostupnost všem zájemcům včetně menšin, podpora kulturní identity, ochrana před závislostí na finančních zdrojích, samoregulační principy nezávislé na mocenských centrech a komerčních strukturách nebo legislativní zaručenost vysílacích frekvencí.

Snažil jsem se přitom doložit, že novodobé, rozporuplné faktory: internacionalizace, informatizace, postmoderní kultura, sekularizace, individualizace, volný trh a komerční zájmy tradiční společnost už natolik zrelativizovaly, že existuje potřeba základy veřejné služby v televizním vysílání, zejména v ostré komerční konkurenci, neustále redefinovat a ujasňovat.

To však přináší definiční těžkosti a nejasnosti, ale zároveň do určité míry i dokládá, že veřejný zájem ve vztahu k televizi a ke zpravodajství zejména vůbec neslábne. I když jeho vnější povaha je z hlediska historie mnohem rozmanitější a obtížněji postižitelná, zvláště ve státech s menším počtem obyvatel a tudíž i malými trhy, důvodnost existence televizního vysílání veřejné služby a relativně nezávislého zpravodajství v něm sílí a lze očekávat, že podobně se bude projevovat i v „nejisté“ budoucnosti.

Také proto jsem věnoval v části zabývající se formami veřejné služby České televize značnou pozornost legislativnímu rámci tohoto typu vysílání. Pramení z něho totiž, vlastně jako z jediného relevantního společenského základu, tolik potřebná konkretizace forem veřejné služby a tedy i zpravodajské charakteristiky. Praxe se v tomto směru celoevropsky ustálila tak, že základní úkoly vysílání veřejné služby bývají formulovány přímo v příslušném zákoně. Také Evropská unie ponechává stanovení konkrétního pojetí a definování forem v kompetenci národních států.

Podrobnějším průzkumem našich příslušných zákonných norem jsem se pokusil doložit, že v normotvorném pohledu neexistují ostřejší rozdíly mezi

konceptů veřejné služby a komerčního televizního vysílání. Zároveň jsem se však zabýval příklady praxe televizního zpravodajství „z obou stran“. Alespoň z této diplomové práce vyplývá, že praxe milovými kroky předběhla teorii a příkladů ostrých rozdílů v obou typech zpravodajství je bezpočet. Projevuje se to specificky i v emocionální tendenčnosti, o kterou se komerční vysílání často opírá, zatímco zpravodajství České televize se důsledněji snaží právě emocionalitu vyvarovat. Celkově konkrétní příklady v této části práce dokládají, že na rozdíl od komerčních stanic je zpravodajství České televize daleko všestrannější v zaměření na významná celospolečenská témata.

Za nejdůležitější hodnotu odvozenou jak z příkladů z praxe, tak z konkrétních ustanovení zákona, jsem označil pro zpravodajství České televize deklaraci o udržování soudržnosti pluralitní společnosti. Mimo jiné i proto, že společenská soudržnost „ve světě rotujících zrelativizovaných hodnot“ je jednou z mála garancí efektivního společenského vývoje. To je zároveň charakteristika nejdůležitější specifiky televizního vysílání veřejné služby. Dovoluje i podnětnou historickou paralelu: odborná literatura se vesměs shoduje v tom, že vysílání BBC mělo nezastupitelný význam pro formování národní společnosti ve Velké Británii. Nyní, kdy se zdají být koncepce národních států vývojově překonány, se i naše společnost rozvíjí především na občanském principu. Obstojí-li naše televizní veřejná služba před výzvou doby a bude-li přínosně napomáhat udržování soudržnosti vnitřně různorodé a pluralitní občanské společnosti, může být význam jejího vysílání stejně nezastupitelný jako vysílání a prestiž BBC.

To však znamená i mnoho revizí dosavadních postupů a metod používaných ve zpravodajství. Jsou jimi aktuální tendence vztahů zprávy a komentáře, které směřují v zájmu hodnototvorné orientace k posilování komentativních složek zpravodajství.

Podrobnější určení a konkretizace žurnalistických a etických standardů proto pro mnoho dalších postupů a inovací ve zpravodajství poskytuje dobré předpoklady. Původně místy vágní zákon byl totiž doplněn před dvěma lety Kodexem České televize, který i pro zpravodajství přináší normativní upřesnění. Dopodrobna se rovněž věnuje i konkrétním aspektům televizní veřejné služby. Proto jsem výňatek

z jeho textu, který je zaměřen na zpravodajství, i přes jeho větší rozsah zařadil jako dokument do této práce.

Dále přibližuji tvary, příklady a některé konkrétní podoby proměn zpravodajství České televize. Jedněmi z nich jsou proměny personifikace jako metody zprostředkování faktů. Sleduji je ve dvou liniích. Jako zosobnění jednotlivých zpravodajských pořadů a jejich částí a také jako personifikaci prohlubující autenticitu informací.

V prvním případě jsem se zaměřil na vývoj moderování reprezentativních zpravodajských pořadů České televize. Postupně začíná nabývat charakteru syntetické redakční činnosti, která rozvíjí i komentativní prvky, zatímco ve zpravodajství komerčních stanic se moderování spíše opírá o vnějškovou atraktivitu se záměrem emocionality jako nosného prvku sdělení. Výsledná forma skoro každého zpravodajského pořadu se však opírá vždy o výrazné zosobnění. Moderování se tak stává v určitém smyslu specifickou formou redigování, které v okamžiku vysílání paradoxně záměrně subjektivizuje předcházející redakční činností objektivizovaná fakta.

V druhém případě personifikace podporuje autenticitu základních informací. Projevuje se především v tom, že zosobňuje respondenty, kteří ve zpravodajství vystupují jako nositelé informací nebo dokonce jako jejich přímé zdroje. V každém případě je však personifikace v současné době suverénní základní metoda zprostředkování faktů ve zpravodajských pořadech. Proto jí věnuji pozornost i v konkrétních konotacích, které mohou různými úhly záběru, vzdáleností kamery a celkovou perspektivou významně ovlivňovat diváckou interpretaci zprostředkovaných zpravodajských informací.

A konečně v závěrečné části práce se zabývám jednak okolnostmi, které provázejí přípravu digitálního vysílání, jednak možnými proměnami, které po jeho zavedení může televizní zpravodajství zaznamenat. Tato část má na rozdíl od většiny předcházejícího textu, ve kterém jsem akcentoval syntetičtější charakter a systémovější přístup, spíše popisný a úvahový ráz. Je to oblast, která na hlubší teoretickou analýzu dosud čeká a zároveň u nás ani v praxi, i přes horečnaté přípravy, zatím ve velké míře není zavedena.

Na úplný závěr chci zdůraznit, že jsem si vědom omezených možností této diplomové práce. Objektivně i proto, že v jejím rozměru není možné vyčerpávajícím způsobem postihnout všechny aspekty proměn zpravodajství v posledních letech a ještě obtížnější by bylo úspěšně dešifrovat „mnohost“ fenoménu veřejné služby v televizním vysílání, což se ukazuje jako jedna ze základních podmínek úspěchu každé podobné snahy.

Přestože vím, že k tématu se aktuálně váže mnoho dalších podnětných diskusí, do konečného výběru základních tematických okruhů této práce jsem je nezařadil. Z důvodů prostorových, protože mnohé z nich by nabídly dostatek výchozího materiálu i na samostatnou studii, ale i ze subjektivních příčin - u některých z nich se mi zdálo, že jejich naléhavost v našem prostoru zatím nemá akutní podobu. Týká se to například některých diskusí o krizi veřejné služby.

Zatímco naše „patnáctiletá historie“ se spíše realizovala snahou o její zavedení, etablování a teprve následně rozvíjení, v zemích s historií podstatně delší se už diskutuje o tom, jestli i tradičně obhajitelný a navíc mnoha desetiletími prověřený koncept vysílání veřejné služby, není přece jen už ze své podstaty pořád ještě příliš závislý na politických elitách. Zdůrazňuje se přitom, že skutečnými fenomény demokracie jsou sice voliči, ale jejich potencionální aktivitu vysílání ztvárňuje jen málo a navíc je nepřetržitě marginalizována jakoby nadřazeným postavením specialistů na veřejný prostor: tedy politické reprezentace a společenských autorit. Tím se deformuje potřebný společenský dialog a navíc jeho obsah dlouhodobě určují právě elity, které spontánně vytvářejí optický klam „strany odborníků proti straně málo kvalifikovaných a málo povolanych laiků“. V těchto souvislostech se rodí návrhy na radikální reformy zpravodajství, ale i na podstatné rozšíření přístupu a frekvence různých názorů v médiích veřejné služby. Protagonisté těchto diskusí například vyžadují zavedení nových žánrů do vysílání. Často se inspiřují formou talk show pořadů, o kterých tvrdí, že jako jediné podporují otevřenější konverzaci a základ dialogu, při němž nejsou diváci předem odsouzeni jen k pasivnímu sledování, ale mají také aktivní možnost názorově ovlivňovat obsahovou náplň.

Jsem přesvědčen, že podobné diskuse o možných zásazích do charakteru vysílání veřejné služby v příštích letech vzniknou i u nás. Bez ohledu na jejich

momentální společenskou relevanci mohou v blízké budoucnosti přinášet zásadní stanoviska i „k proměnám zpravodajství České televize“, jak zní téma této práce.

Conclusion:

In the end of my study I would like to underline that Czech Television news were changed mostly during the period of last 15 years. The change was related with komplex structural transformation of the Czech Television and also with development in its role and status in society. Czech Television news has been improved by its independence on inner television management and on timely limited and ideological understanding of function of news. Instead of an institution that had provided information with propagandistical purpose, there was developed an autonom medial communication centre that approximates to the modern conception of medial public services. And therefore the Czech Republic has taken place among European democratic countries which are dealing with medial public services with negative and positive connotations.

Consequencies of this antagonistic process appeared also in our, once closed and relatively stabilized Czech world. News competition was increased after start of dual broadcasting that facilitated broadcasting of commercial TVs. Many problems were raised and in fact caused destruction of medial television unity. Decentralisation of broadcasting regarding various social level and commercial interest caused conflicts between providers. But mainly decentralisation ignited public discusion on historical roots of medial public services and on searching of continual analysing of public interests. Analysis conclusions aren't from its basis clear and are influenced by dynamic and contrast changes of whole sociaty. This opinion is valid for the Czech Republic as same as for countries of European Community.

Above mentioned characteristics is a resource for main theme of my work. From the beginning, I focused on issues of medial public services. Present situation of these issues is influenced by uncertain and changing state of whole sociaty. Historical evidence has been shown very helpful at this point. Firstly, I described the broadcasting system of BBC and other European televisions so that I could define common issues of media public services and to present final conclusions in the light of modern society. We must understand that broadcasting of media public services is limited by legislation framework, where we can find such term as „news providing

politically balanced information“, „education“, „opinion orientation“, „strengthening of society interests“, „communication equity“, „access to groups including minorities“, „promotion of culture identity“, „protection against dependance on financial resources“, „independence on political and financial structures“.

I was trying to explain that modern unclear factors, for example internationalisation, informatisation, postmodern culture, secularisation, individualism, free trade and commercial interests, influenced traditional society. Therefore we feel that we need to redefine the basis of media public services. But it brings many problems and also proves that public interest on television news lasts. This happens even in smaller and poorer countries, need of media public services is very strongly supported.

I studied legislation framework which concerns media public services, because the framework is the only relevant source of concrete definitions of media public services. In many European countries are basic tasks of media public services mentioned in concrete law. European Union haven't specified this topic and it is on decision of every member state.

My particular interest was to prove that there was no big difference between media public services and commercial televisions. I used a few examples of broadcasting schema for this purpose. I think that practice side has surpassed the theory side and we can find very different examples on both sides. It has its effect on emotional tendency, which is often used by commercial televisions, whereas Czech Television news tries to avoid it. And finally, the Czech Television news provided reports on serious social themes.

From my point of view, the most important issue is a declaration on maintaining of social consistence of society. Its meaning is especially valuable in today's world of changing values and it is also the most important characteristics of broadcasting of media public services. BBC had an important role for establishing of national British society. This profit of media public services is very needed.

But it means need of deep revision of working methods in television news. In consequence it means to change relation between news and comments in favor to underline commentative side of news.

Codex of Czech Television has been enclosed to the concerned law and it has brought better definitions of journalistic and ethic standards that provide better frame for further process of news developing. Codex of Czech Television consists of other concrete aspects of media public services. That was the reason why I attached a part from the Codex to this disertation.

I tried to approach concrete changes in Czech Television news. One of them is extensive use of personification as a method to hand over information. There are two different lines, the first one is personification of particular news editions and the second one is personification as a method to deeply influence audience.

I focused on development of moderating in main news of Czech Television. The moderating has become a part of standard journalistic process. In commercial televisions is usual that moderating is focused on attractivity and emotionality. In both cases is important to use personification. According to this, moderating is a form of editing which personificates objective facts.

Personification also promotes authenticity of basic information. It shows respondents on one hand as information keepers and on the other hand as current information resources. Personification is indeed essential method of communication in news editions. That is the reason why I dealt with connotations including different camera angles, camera distance and perspective that can influence receiver's perception.

In final part of my disertation I wrote about digital broadcasting and about changes that would come in connection with it. This part has explanatory character. It is an area without any proper literal sources and also without any experiences with practise in the Czech Republic.

And finally, I would like to underline that I know my limits within this disertation. There isn't enough space for deep analysis of changes of Czech Television news and also the topic is too extensive to define it in its various meanings.

Inspite of the fact that the topic inspires many discussions, for the reason of limited possibilities I decided not to mention them in basic selection of thematic areas. The other reason is that some of them are not well known here yet. This concerns discussions on crises of public services. While our „fifteen years old

history“ was determined by effort to implement conception of media public services, in many countries the discussion moved to discussion on dependance of conception of media public services on political elites. Its core is that voters are the real phenomena of democracy however their activity is marginalised by superior attitude of public place experts – political representatives and social authorities. It causes deformation of social dialogue and its content is affected by elites that belie „the side of experts against the side of incompetent and unqualified outsiders“. In this context were born projects of radical news reform as well as important increase of various attitude access to media of public interest. Protagonists of this idea require for example introduction of new genres to broadcasting. The effort is inspired by forms of so called talk shows as forms of free discussion which could be actively influenced even by viewers. I am definitely convinced that similar discussion about the role of medial public services will appear in close future in the Czech Republic. Regardless on its present social relevance, this could be the way to affect changes in Czech Television news.

Přílohy:

1)

„V mediálnej politike sa objavujú snahy o presadenie rozmanitosti predovšetkým v oblasti prejavu, názoru a kultúry a to či už maximalizáciou slobody médií alebo intervenciou na trhu. Filozofia verejnej služby vo vysielaní (...) je väčšmi orientovaná na prístup k pluralitným informáciám pre občanov a spoločnosť než na slobodu komunikátorov. Rozmanitosť programového obsahu prístupného pre všetky segmenty divákov musí byť nastolená a zaručená“.³⁸

2)

„Aby Česká televize mohla plnit zásady veřejné služby, je financována převážně z veřejných prostředků, tedy prostřednictvím televizních poplatků. Televize podle Zákona o ČT hospodaří s vlastním majetkem a stát neodpovídá za její závazky. Není závislá na státním rozpočtu, platí příslušné daně a stát ji nedotuje. Není však na státu potažmo jeho politické reprezentaci, úplně finančně nezávislá. Televizní poplatky, které jsou hlavním zdrojem financování České televize, jsou současně omezením její nezávislosti. Zákon o rozhlasových a televizních poplatcích stanovil, že poplatky budou pevné, nebudou se zvyšovat v závislosti na inflaci. Výše poplatku, který platí domácnosti jednou a právnické osoby za každý televizní příjemce, zákon upravil v roce 1995 na 50 korun. Tato hodnota pak zůstala více než dva roky neměnná. Až novela zákona o poplatcích zvýšila od 1. července 1997 poplatek na 75 korun. Ani navýšení nepřeklenulo dvouletou inflaci a nevyřešilo problémy v hospodaření České televize. Česká televize se tak stala rukojmím zákonodárců – pokud má přežít, musí se snažit získat politiky na svou stranu a lobbovat o zvýšení poplatků. To je ale v přímém rozporu s její nezávislostí, hlavně nezávislostí jejího zpravodajství. Novela zákona sice poplatky zvýšila, ale nepřijala mechanismus jejich valorizace v závislosti na inflaci. Zvýšení televizního poplatku je tedy nadále vždy problém politický a sociální. Zdrojem financování televize

³⁸Metyková, M. Revue pro média 3/04, Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host

veřejné služby je kromě poplatků vlastní podnikatelská činnost. Ve vysílání ČT však nesmí čas vyhrazený reklamě přesáhnout 1 % denního vysílacího času.³⁹

3)

„Internacionalizace

Od druhé světové války se obchod i průmysl stále více globalizují, nadnárodní korporace nabývají na relativním významu a přibývá mezinárodní spolupráce v oblasti politiky, ekonomiky i sociokulturních záležitostí v nejrůznějších podobách. Národní státy jsou stále méně autonomní a více podléhají celosvětovým trendům v otázkách bezpečnosti, strategických zdrojů a rizik ve sféře životního prostředí. Politika státu je často ve vleku mezinárodních okolností.

Informatizace

Pojem „informační společnost“ se prostřednictvím nejrůznějších definic snaží vystihnout některé klíčové rysy moderních společností – odkazuje především k nárůstu povolání založených na poskytování služeb a informací, k významnému zesílení informačních toků uvnitř států i přes jejich hranice, k rozvoji znalostí jako zdroje bohatství a moci a k převeliké závislosti moderních politických a ekonomických systémů na informačních a komunikačních technologiích. Masová komunikace je jen jednou ze složek informační společnosti, ale je složkou významnou a podílí se na rychlosti výměny a na stoupajícím rozšíření informací ve společnosti.

Vznik postmoderní kultury

Koncepce „postmoderního stavu“ (Harvey, 1989) ovládla představivost sociálních a kulturních teoretiků a často zahrnovala do defenzivy tradicionalisty a

³⁹Lenka Císařová: Česká televize a veřejná služba: Revue pro média 3/04, Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host

kritické teoretiky. Postmodernismus působí dojmem, že je teorií, která se výborně hodí na „informační společnost“. Je to složitý a nejasný pojem, jenž nepřináší žádné uspokojivé tvrzení, ale obsahuje několik myšlenek, které mají vztah k současnému stavu. Jeho projekce do politického myšlení vede k závěru, že „osvícenské pojetí“ dosáhlo svého historického konce zvláště pro vytrvalé zdůrazňování materiálního pokroku, rovnostářství, hospodářské a sociální racionality a pro snahu dosáhnout společensky naplánovaných cílů prostřednictvím uplatňování byrokratických prostředků.

Postmodernismus

Postmodernismus jako sociálně-kulturní filozofie podřívá tradiční představu kultury jako něčeho ustáleného a hierarchizovaného. Svou podstatou se staví proti koncepci ustálených měřítek a kánonů v umění a kultuře. Dává přednost těm projevům kultury, které jsou pomíjivé, momentální, povrchní a obracejí se více na cit než na rozum. Postmoderní kultura je prchavá, nelogická, kaleidoskopická a požitkářská. V podmínkách masových médií dává přednost audiovizuálním médiím před tištěnými a módě před tradicí.

Individualizace

Přednosti individualismu a volného trhu jsou dnes v módě mnohem více, než byly před dvěma desetiletími. Navíc se o třídním systému říká, že zeslábl pod vlivem demokratičtějšího kulturního a politického uspořádání společností a posunu k zaměstnanecké struktuře založené na poskytování služeb. Radost z nové prosperity však poněkud kalí nepřehlédnutelný nárůst „spodní třídy“, tvořené především novou chudinou. Totéž můžeme říci o prohlubující se globální propasti mezi bohatými a chudými zeměmi, což představuje ještě daleko výbušnější potenciál. V mnoha zemích údajně ochabuje sociální solidarita, zesiluje privatizace, slábnou kolektivní vazby a mezi lidmi přibývá zločinnosti a nepořádku. Hovoří se o tom, že náboženské cítění a instituce rodiny upadají.

Důsledky pro veřejný zájem uplatňovaný v médiích

Některé výše popsané rysy postmodernismu zřejmě představují nejen velmi příhodnou filozofii elektronického věku, ale také zpochybňují tradiční teorie o účincích a sociální roli masových médií ve společnosti. Postmoderní myšlení je ve své podstatě v zásadním rozporu s představou o uchovávání cenných informací a kulturních hodnot a jejich redistribuce na základě nějakého sdíleného pojetí veřejného zájmu, jenž v sobě zahrnuje premisy definující užitečnost, spravedlnost, rovnost a rozumnost. Postmodernismus navíc zpochybňuje hypotézy o přímém a mechanistickém vlivu na publikum prostřednictvím sdělení.

Popsané změny naznačují, že obecně existuje menší potřeba hledat způsoby ostrého dozoru a regulace médií a uplatňovat je, což je požadavek, který lze najít v podhoubí mnoha dřívějších mediálních výzkumů. Tento požadavek totiž často pramení z touhy uvalit kolektivní dozor na nově se rozvíjející média, chránit zranitelné jedince, omezit moc soukromého kapitálu, zajistit rovný přístup soupeřícím ideologickým frakcím či politickým stranám a celkově umožnit a garantovat odpovídající distribuci vzácných a ceněných společenských a kulturních hodnot. Větší prosperita, otevřenost, relativizace hodnot, orientace na individuální konzumerismus a ekonomický liberalismus zjevně dohromady převažují váhy na stranu co nejmenšího dozoru a regulace a přehlíží všechny změny, které se objevují v samotných médiích.

Proti tomu lze namítat, že stále složitější vnitrostátní i globální uspořádání lidské společnosti, větší frekvence informačních toků a jejich klíčový význam pro podnikání, pokrok a společenský a kulturní život moderních společností kladou nové nároky na odpovídající jednání médií. Ústup některých starších struktur zajišťujících společenskou kontrolu a zdroj návodu pro jednání jednotlivce (politických stran, církví, rodiny, komunity) lze totiž stejně dobře chápat jako vzrůst potřeby najít ve veřejné sféře instituce, jež by tyto ztráty vyrovnaly. Sama „veřejná sféra“ se může působením „privatizace“ individualismu a sekularizace zdánlivě zmenšovat, jenže na

druhé straně ji rozšiřují globalizační tendence, které se dotýkají prakticky každého aspektu našeho každodenního života.

Individualismus, relativismus a těkavost jsou přesně těmi okolnostmi, které zvyšují závislost a zranitelnost většiny lidí, a tím i jejich potřebu dostávat informace. Z toho vyplývá, že veřejný zájem ve vztahu k masovým médiím neslábne, ale spíše sílí. Na druhé straně dnes může být povaha každého „veřejného zájmu“ daleko rozmanitější a nepostižitelnější a bude vyžadovat neustálé ujasňování a redefinování.⁴⁰

4)

„Oficiální dokumenty a odborná literatura nabízejí celou řadu definicí a vymezení pojmu vysílání veřejné služby (VVS) ve vztahu k jeho provozovatelům. Trine Syvertsenová se analýzou pojmu veřejná služba (public service) ve vysílání zabývá již řadu let a shromáždila kolem třiceti nejrozličnějších interpretací toho, co se za ni pokládá, přičemž zjistila, že některé z definicí si dokonce navzájem odporují. Problém používání pojmu VVS vidí Syvertsenová kromě jiného v tom, že je vztahován k různým skutečnostem, tj. někdy k vysílacímu systému jako celku, jindy k určité vysílací instituci nebo pouze k danému určitému vysílanému programu.

Analýza definic pojmu VVS prokázala jejich historicky proměnlivý a kulturně podmíněný charakter. Ze sémantické analýzy definicí vyplynulo, že jejich většina obsahuje tři zásadní významy:

Tím prvním je definování veřejné služby jako „veřejná užitečnost“ (public utility), tj. služba poskytovaná veřejnosti obvykle státem, (například pošta, stavba silnic, provoz železnic), jejímiž základními rysy jsou standardní úroveň a kvalita poskytovaných služeb a jejich univerzální dostupnost.

Druhý význam veřejné služby se váže k pojmům veřejnost, veřejná sféra, správa věcí veřejných. Lze ho definovat jako „vysílání ve službách veřejné sféry“, přičemž veřejná sféra je chápána jako prostor, v němž se členové veřejnosti stávají

⁴⁰ McQuail, D. Úvod do studia masové komunikace, 1. vyd., Praha: Portál, 1999. s.47-51

občany, kteří kolektivně rozhodují o věcech společného zájmu. Úkolem médií ve službách veřejné sféry je tudíž zajišťovat přístup k informacím a znalostem, jež umožňují každému jednotlivci vykonávat v demokratickém politickém systému svá občanská práva a své povinnosti.

Třetí význam veřejné služby vychází z položení rovnítka mezi „veřejnost“ a „publikum“ (auditorium), přičemž publikum je chápáno jako souhrn individuálních konzumentů médií. Při tomto užití je veřejná služba „vysíláním ve službě posluchačů a diváků“ a vysílání v tomto pojetí si již neklade jako prioritu službu kolektivnímu zájmu, ale chce vycházet vstříc a uspokojovat hlavně zájmy individuální. Jak Syvertsenová poznamenává, tento význam pojmu veřejná služba nebyl až do 80. let příliš zdůrazňován. (Syvertse, Trine: The Many Uses of the „Public Service“ Koncept. NORDICOM Review, Vol. 20, No. 1, str. 5-12)

Jakkoli rozmanité jsou definice a zadání VVS, a jakkoli se mohou lišit důrazem kladeným na jednotlivé prvky veřejné služby, výše uvedené významy při konfrontaci se současnou realitou mohou posloužit jako kritérium rozhodování o potřebnosti či zbytečnosti VVS v současném konkurenčním multikanálovém prostředí.

Za prvé: Univerzalita obsahu bude u komerčního vysílání vždy limitována efektivitou a ziskovostí poskytovaných služeb. Pokud nějaký pořad či žánr nedosáhne sledovanosti, která je pro inzerenty přitažlivá, nemusí se v nabídce objevit, i kdyby byl ve veřejnosti o něj zájem. Rovněž univerzalita přístupu je omezována ekonomickými hledisky. Uspokojování specifických diváckých potřeb, které nelze financovat vysíláním reklamy, řeší komerční televize vznikem placených kanálů, které však nejsou univerzálně dostupné nejen zakódováním signálu, ale i charakterem používaných komunikačních kanálů (kabel, satelit), pro velkou část veřejnosti u nás stále ještě nepřístupných.

Za druhé: Vysílání ve službách veřejné sféry lze sice soukromým vysílatelům uložit v licenčních podmínkách, nicméně zkušenosti ukazují, že prostor věnovaný potřebám veřejné sféry je v komerčním vysílání, zvláště na malých evropských trzích, objektivně omezen. Plnění úkolů veřejné služby dle představ regulátora a potřeb společnosti totiž může ohrozit ziskovost komerčního vysílání a tím i jeho soběstačnost a nezávislost. Existence VVS je proto i nadále chápána jako podstatný

prvek politické demokracie v Evropě, jako produkt této demokracie a zpětně též jako její účinný konstitutivní nástroj. Toto chápání se promítá do téměř každého dokumentu, který byl v posledních letech na evropské úrovni přijat.

Za třetí: Nejen celé společnosti, ale také individuální konzument médií dnes profituje z existence VVS vzhledem k tomu, že VVS je schopno korigovat selhávání tržně orientovaných vysílatelů, kteří z ekonomických důvodů náplň svých programů zužují na pořady převážně zábavného charakteru s masovým appealem. Tento appeal se dnes vyžaduje i od zpravodajské části vysílání, což vede k odklonu od informací směrem k infotainmentu. V komerčních programech pak chybějí pořady a témata uspokojující menšinové či vybrané zájmy jednotlivců. Schopnost VVS napravovat tento deficit nabídkou neziskových pořadů, jež nepodléhají diktátu mediálního trhu, se stala důležitým argumentem ve prospěch pokračování existence VVS zvláště v menších státech s malými trhy, kde je stavěn na roveň „komunitních“ argumentů.⁴¹

5)

§ 2

(1) Česká televize poskytuje službu veřejnosti tvorbou a šířením televizních programů na celém území České republiky (dále jen „veřejná služba v oblasti televizního vysílání“).

(2) Hlavními úkoly veřejné služby v oblasti televizního vysílání jsou zejména

- a) poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů,
- b) přispívání k právnímu vědomí obyvatel České republiky,
- c) vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ, národní totožnost, sociální původ, věk nebo pohlaví tak, aby tyto programy a pořady odrážely rozmanitost názorů

⁴¹ Šmíd, M. „Diskuse o vysílání veřejné služby v evropském kontextu“, Praha 23. 4. 2004, dostupné z URL: <http://www.louc.cz/archiv>

a politických, náboženských filozofických a uměleckých směrů, a to s cílem posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti,

d) rozvíjení kulturní identity obyvatel České republiky včetně příslušníků národnostních nebo etnických menšin,

e) výroba a vysílání zejména zpravodajských, publicistických, dokumentárních, uměleckých, dramatických, sportovních, zábavných a vzdělávacích pořadů a pořadů pro děti a mládež.

§ 3

(1) Česká televize naplňuje veřejnou službu v oblasti televizního vysílání zejména tím, že

a) provozuje televizní vysílání dvou celoplošných televizních programů s využitím části kmitočtového spektra umožňující pokrytí území České republiky prostřednictvím pozemních vysílacích rádiových zařízení, popřípadě jiných technických prostředků,

b) zřizuje síť vlastních zpravodajů,

c) v oblasti zpravodajských a publicistických pořadů zajišťuje regionální vysílání prostřednictvím televizních studií pro území jejich působnosti. Regionální vysílání každého televizního studia musí vyváženě obsahovat příspěvky z celého území jeho působnosti. Časový rozsah regionálního vysílání zpravodajských a publicistických pořadů činí alespoň 25 minut denně. U televizních studií zřízených podle § 9 odst. 8 může být přechodně stanovena menší doba takového vysílání,

d) podporuje českou filmovou tvorbu,

f) vysílá díla domácí a zahraniční tvorby,

g) poskytuje alespoň na jednom vysílaném programu 24hodinovou programovou službu, včetně aktuálního zpravodajství,

h) poskytuje teletextové služby,

i) opatřuje alespoň 70 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky pro sluchově postižené nebo simultánním tlumočením do znakové řeči,

j) vyvíjí činnost v oblastech nových vysílacích technologií a služeb.

(2) Státní orgán, který vykonává správu kmitočtového spektra podle zvláštního právního předpisu, 1a) vyhradí pro Českou televizi kmitočty umožňující provozování televizního vysílání v rozsahu stanoveném v odstavci 1 písm. a).

(3) Celoplošným televizním programem se rozumí televizní program, jehož vysílání může přijímat alespoň 70 % obyvatel České republiky počítaných podle údajů vyplývajících z posledního sčítání lidu⁴².

6)

„Zákon o České televizi předjímá přijetí Kodexu, který má stanovit zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání závazné pro Českou televizi a její pracovníky. Zákon určuje, že se porušení Kodexu kvalifikuje jako porušení pracovní kázně podle zvláštního právního předpisu, zákoníku práce. Proces schvalování tohoto dokumentu Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR spolu se zmíněným odkazem na zákoník práce pak znamená, že se z norem obvykle samoregulačních, stanovených a přijímaných samotným médiem, stávají de facto normy pracovněprávní.

Jakkoliv tradice většinou upřednostňuje při chápání výrazu „kodex“ etický rozměr a sním spojenou určitou míru obecnosti pojmosloví i obsahu zakotvených postupů, zákon v tomto případě předpokládá přijetí souboru norem, jež budou vymahatelné, a tedy dostatečně určité a konkrétní.

Jednotlív motivem formulace následujících zásad a pravidel se stal záměr přispět k rozvoji veřejné služby, kterou poskytuje Česká televize. Kodex má sloužit nejenom jako vodítko pro správné rozhodování při řešení konkrétních otázek a problémů televizního vysílání, ale současně představuje závazek kvality daný divákům a veřejnosti.“⁴³

⁴² Zákon České národní rady č. 483/1991 Sb., o České televizi, ze dne 7. listopadu 1991 v novelizovaném znění 2001

⁴³ Kodex České televize, Praha: útvar komunikace ČT, dostupné z URL: www.czech-tv.cz/kodex

7)

„Čl. 5 Péče o informace ve zpravodajství a aktuální publicistice

- 5.1 Prvořadým úkolem České televize je zprostředkovávat informace ve zpravodajských a aktuálně publicistických pořadech. Divákům poskytuje informace důležité pro jejich všestrannou orientaci a svobodné utváření názorů. Pevné místo v programu zaujímá regionální zpravodajství.
- 5.2 V případě naléhavé potřeby bude Česká televize připravena přerušit plánovaný program mimořádným zpravodajstvím.
- 5.3 Aktuálněpublicistické pořady České televize nabízejí především kritickou reflexi reality, musí jít do hloubky věci, zjišťovat pravé příčiny jevů a popsat rozsah následků. Publicistické pořady také dávají ucelenější prostor aktérům událostí vyjádřit argumenty, jimiž zdůvodňují své postoje. Při sledování vývoje demokratické společnosti je nezbytné uvádět investigativní publicistické pořady věnující se závažnému porušování zákona, korupci a ochraně práv a zájmů občanů. Aktuálně publicistické pořady se také zabývají problematikou životního prostředí, etnických menšin, zdravotně postižených nebo jiných skupin, jakými jsou například senioři, lidé v obtížné sociální situaci nebo spotřebitelé. Spektrum zmíněných pořadů odpovídá aktuálním potřebám společnosti zjišťovaným především prostřednictvím reprezentativních sociodemografických výzkumů.
- 5.4 Zařazení a pořadí informací ve zpravodajské agendě se řídí vahou předpokládaných dopadů na život obyvatel České republiky. Při editoriálním rozhodování však nelze opomíjet mezinárodní vlivy a vztahy, které působí napříč státy, kontinenty či kulturami. Zpravodajství a aktuální publicistika v tomto smyslu ukazují Českou republiku v rámci evropské a světového dění.
- 5.5 Česká televize nakládá s informacemi, které pro diváky opatřuje, jako s hodnotou již si není oprávněna na úkor diváků přivlastňovat, obchodovat s ní nebo ji učinit předmětem jakékoliv spekulace. Česká televize musí vždy

přednostně postupovat tak, aby konkrétní informaci připravila s odbornou péčí do vysílání a touto cestou ji pohotově předala divákům.

- 5.6 Ve zpravodajství a aktuální publicistice Česká televize dbá na přesnost a nestrannost spočívající především ve zjišťování a ověřování skutečnosti.
- 5.7 Česká televize striktně rozlišuje mezi zprávou a hodnotícím soudem (komentářem). Zprávou se rozumí skutkové tvrzení informující o určitém ději nebo stavu. Zpráva také zpravidla obsahuje informaci o postojích hlavních aktérů události, která je předmětem zprávy. Oproti zprávě vyjadřuje hodnotící soud názory, postoje nebo pocit. Česká televize musí dokázat pro diváky jednoznačnou formou oddělit zprávu od hodnotícího soudu, zvláště není přípustné směšovat zprávu a hodnotící soud v jedné větě redaktora. Rovněž není dovoleno vydávat pouhé domněnky za zprávy.
- 5.8 Zpráva musí být založená na zjištěných a ověřených údajích. Česká televize je při získávání a zpracovávání informací plně podřízena imperativu zjistit a divákům zprostředkovat pravdivý obraz skutečnosti a v případech, kdy to pro nemožnost opatřit si všechny informace není beze zbytku uskutečnitelné, postupovat s cílem pravdě se maximálně přiblížit. Zamlčení důležité informace nebo potlačení jejího podstatného aspektu bude vždy hrubým porušením tohoto imperativu.
- 5.9 Česká televize smí odvysílat zprávu ověřenou alespoň ze dvou důvěryhodných a na sobě vzájemně nezávislých zdrojů, pouze v případě informací, které oficiálně zpřístupnily veřejné úřady a instituce, postačí jeden oficiální zdroj, není-li z okolností zřejmé, že jde o nepravdivé nebo nepřesné údaje. Pokud je v naléhavých případech pro nemožnost ověřit informaci u druhého zdroje a s ohledem na váhu veřejného zájmu, k němuž se zpráva vztahuje, výjimečně nezbytné odvysílat informaci pocházející pouze z jednoho zdroje, musí na to být divák upozorněn.
- 5.10 Hodnotící soud je vždy subjektivní a není ze své povahy podrobitelný důkazu pravdy. To však Českou televizi nezavazuje povinnosti zařazovat do vysílání zpravodajských a aktuálněpublicistických pořadů jen takové hodnotící soudy, které jsou prezentovány čestně a bez klamavé manipulace s fakty, kterými má být hodnocení odůvodněno. Tato povinnost však nebrání

zprostředkovat divákům hodnotící soudy aktérů událostí. V takovém případě Česká televize ponechá na divákovi, aby si učinil vlastní názor, zda aktéři událostí prezentují hodnotící soudy čestně.

- 5.11 Česká televize nesmí odvysílat informaci, jejíž původ není znám. Je povinna seznámit diváky se zdrojem vysílané informace s výjimkou obecně známých skutečností a informací převzatých od renomovaných zpravodajských agentur, které ji zásobují informacemi na základě platné smlouvy. Výjimku zpravidla povinné identifikace zdroje může v zájmu jeho ochrany povolit šéfredaktor příslušné redakce za předpokladů uvedených v čl. 16.11 a 16.12. Zákonné právo redaktorů na ochranu zdroje není dotčeno.
- 5.12 Česká televize je povinna zajistit, aby obrazové a grafické části informace ve zpravodajství a aktuální publicistice přispívaly k pravdivosti a přesnosti sdělení. Zvláště není přípustné uchýlit se v obrazovém výrazu k postupům, při nichž dochází ke směšování mluveným slovem či psaným textem sdělovaných zpráv s hodnotícími soudy obsaženými ve zpracování obrazu (například záměrný výběr nefotogenických záběrů aktérů, umělé proměny dynamiky nebo kvality obrazu apod.).
- 5.13 Česká televize může získávat informace jen za použití poctivých a právním řádem dovolených postupů.
- 5.14 Redaktoři České televize si musí při vystupování ve zpravodajských a aktuálněpublicistických pořadech počínat tak, aby divák nemohl rozpoznat, jaký mají na věc, o níž informují, názor.
- 5.15 Česká televize, je-li to možné a účelné, doprovází uvedené zprávy identifikací redaktorů, kteří za jejich přípravu nesou odpovědnost.
- 5.16 Při přípravě obsahu zpravodajství a aktuální publicistiky České televize se uplatňuje redakční autonomie, která spočívá zejména v povinnosti vedoucích pracovníků vyloučit vnější vlivy, jimiž by mohlo být ovlivněno zařazení, pořadí nebo obsah informací ve vysílání. Mimo organizační strukturu redakce může do obsahu konkrétní zprávy nebo rozhodnutí o jejím zařazení či pořadí zasáhnout jen generální ředitel nebo jím pověřený vedoucí pracovník České televize, a to pouze v případě, kdy je z okolností zřejmé, že

uveřejněním zprávy došlo nebo naléhavě hrozí, že dojde k porušení zákona. Pokyn, kterým tak bude učiněno, musí být dán šéfredaktorovi příslušné redakce písemně. Pravomoc generálního ředitele a dalších vedoucích pracovníků řídit redakce v personálních a provozních záležitostech není tímto článkem dotčena.

- 5.17 Editoriální rozhodování v redakcích se řídí především kritérii vyplývajícími z Kodexu. Za obsah zpravodajských a aktuálně-publicistických pořadů odpovídá šéfredaktor příslušné redakce.
- 5.18 Jestliže při přípravě zprávy bylo také použito informací nebo materiálů zpracovaných osobou podnikající v oblasti vztahů s veřejností (PR agenturou), je povinností České televize uvedení zprávy doprovodit upozorněním o takovém původu informací nebo materiálů. Ustanovení čl. 5.11 zůstává nedotčeno.⁴⁴

8)

„Personifikace, liter. druh metaforý založený na zosobnění: p. přírodní síly.“⁴⁵

„Personifikace, kniž. odb. zobrazení abstraktního pojmu, přírodního jevu ap. v lidské podobě (např. v pohádkách, mytologii), zosobnění, antropomorfizace; liter. druh metaforý, jíž se věcem n. abstraktním pojmům připisují lidské vlastnosti n. jednání.“⁴⁶

⁴⁴ Kodex České televize, Praha: útvar komunikace ČT, dostupné z URL: www.czech-tv.cz/kodex

⁴⁵ AV ČR – Ústav pro jazyk český, Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha: Academia, 2001.

⁴⁶ Kraus, J. a kol. Akademický slovník cizích slov A-Ž, Praha: Academia, 2001.

9)

„Jdeme na to!

Spojníkem mezi zprávami je moderátor-hlasatel. Jedním z jeho úkolů je zajistit, aby následnost zpráv působila logicky, plynule a přirozeně.

Jednoduchou, i když nijak zvlášť invenční metodu používá např. Zbyněk Merunka (Nova), a to pomocí slůvka „pojd’me“:

„...a pojd’me do našich vod...“ (so)

„...pan Jakeš neotvírá, tak pojd’me dál...“ (po)

„...no a pojd’me rychle k ohni...“ (po)

„...no a pojd’me do ciziny...“ (út)

„...Evo, pojd’ na jinou notu...“ (út)

„...Dobrý večer. Jdeme na to!“ (st)

Je to show, ano. Je doslovně berlička, kterou si vypomáhá. Opravdu zajímavý je na tom jen ten plurál majestaticus, do něž zahrnuje sama sebe i nás, své obecnstvo. Situuje se tím do role průvodce a jak dokládá poslední příklad, vytváří dojem, že zpravodajství – to co bude následovat – je něco jako pokácení kusu lesa. Facha, kterou – když si řádně plivneme do dlaní – společně zvládneme. Něco, co je tu od toho, aby bylo prostě překonáno, zdoláno, ne absorbováno ne vstřebáno. Nikoli. Podmanit si, zvítězit a především mít to co nejdřív za sebou. Mohlo by to dokonce obsahovat i jakousi výzvu ke společným sexuální radovánkám jistě jen ve sféře obrazové, obrazově obžerné. Jdeme na to! Toť výzva vpravdě gargantuovská a mimoděk prozrazuje, jak tělesné může být pojmání zpráv a toho, co ve své emocionalitě nabízejí.

Televizní zpravodajství a zvlášť komerční věrně kopíruje model „hollywoodský film“. Výsledkem toho je, že zapojí-li si nerozhodný divák napřed komerční stanici, obvykle u ní už zůstane.

V závěru klasického akčního filmu přichází vyřešení všech problémů. Závěrečný souboj, vědomí, že dobro zvítězilo a dlouhá výplatní listina, podmalovaná sentimentální hudbou. V závěru zpravodajství se objevuje veverka na lyžích či sprchující se tygři. Na Nově se pak odehraje „relaxační“ předání štafety mezi redaktory Televizních a Sportovních novin:

„Sporták“ poplácává redaktora TN:

„Nezlob se, ale já se na tebe nemůžu vynadávat, ty kraťasy k tomu saku a ten motýlek, opravdu paráda!“

Redaktor mu také sáhne na klopou:

„Ty jsi taky sekáč!“

Redaktorka TN: „Tak chlapeci už dost a rychle ke sportu...“

(Nova, 28.7.1995)

Chipsy zarachotí. Film skončil.⁴⁷

10)

„Podle kameramanské rutiny, „vidět“ znamená vidět z výšky očí, protože jednotlivé části snímané osoby jsou stejně důležité. Tento přístup spojuje s perspektivou „head-on“ důvěryhodnost a fakticitu zpravodajství.

Zatímco jednotliví respondenti jsou téměř výhradně natáčeni z výšky očí, demonstrace nebo násilné bouře jsou často natáčeny z nadhledu. Použitím perspektivy, vyhrazené převážně pro snímání neživých objektů, symbolizuje účastníky demonstrací jako neadresný dav. Transformace jednotlivých účastníků do masy zabírané v jenom velkém celku s sebou nese ještě snahu médií o minimalizování emocí ve zpravodajství. Jestliže je materiál natočený uprostřed demonstrujícího davu roztřesený, může působit dramaticky. Protože zpravodajství by mělo být z definice neutrální, snaží se dramatickému roztřesení předejít vhodným umístěním kamery na vyvýšené místo. Výsledkem je klidný široký záběr, který ukazuje účastníky jako masu.

V případě, že jsou na místě natáčení jiné televizní štáby a novináři, kameramani nikdy nevyhledávají vyvýšená místa, protože pohled z ptačí perspektivy by odhalil prostý fakt, že výběr místa natáčení je zcela v kompetenci zpravodajského štábu. Důvěryhodnost a fakticita zpráv by mohla být napadena. Celkový záběr by totiž ukázal, že kameraman zdramatizoval vcelku poklidnou událost. Podobně jako píšící novináři používají uvozovky, aby si udrželi odstup od

⁴⁷Vágner, I. Televizní zprávy – psychologická nátlak?, 1. vyd., Praha: Argo, 1997. s. 98-99

tématu, musí se televizní zpravodajský materiál vyvarovat jakéhokoliv náznaku, že novináři události vytvářejí.

Zvláštní pozornost vyžaduje způsob, kterým jsou v televizní reportáži natočeni respondenti a reportéři. Konotace, které s sebou nesou různé způsoby snímání lidí reportážní kamerou, odhaluje tzv. Osgoodova metoda. Zjišťuje se rozdíl v ní mezi tím, kdy se respondent dívá do kamery a kdy mluví k reportérovi mimo obraz. Používají se dvě nahrávky stejné promluvy respondenta. Jedna kamera zabírala mluvčího přímo, druhá kamera nahrála respondenta ve tříčtvrtečním profilu ze stejné vzdálenosti jako první. Potom se pustí nahrávky dvěma skupinám, které nevěděly o existenci ani jiné nahrávky, ani druhé skupiny a nevěděly nic ani o roli, kterou hrál úhel snímání. Úkolem každé skupiny je zaznamenat svoje pocity vůči řečníkovi na stupnici od jedné do sedmi. Při zcela identickém sdělení hodnotí zpravidla skupiny lépe respondenta, který nemluvil přímo do kamery. Působí na ně důvěryhodněji, upřímněji, přístupněji, tolerantněji a více uvolněně nežli respondent, který mluvil přímo do kamery.

Pokusná metoda dokazuje, že s nepřímým pohledem spojují diváci lepší soubor konotací. Na rozdíl od situací v „běžném životě“, kdy za důvěryhodnější považujeme přímý pohled z očí to očí. Televizní kódy a kódy „každodenního života“ se od sebe odlišují. Tento rozdíl je nutno zdůraznit, neboť televize svou zdánlivou podobností s „reálným životem“ podporuje chybné zdání, že televizní kódy a kódy „každodenního života“ jsou stejné. Opak je pravdou, člověk reaguje na události v televizi jinak než na situace v „běžném životě“. V tomto případě se rozdíl mezi přímým a nepřímým pohledem stanovil prostřednictvím televizní praxe. Do kamery mluví především profesionální mluvčí – televizní moderátoři a zpravodajové. Jejich sdělení má být objektivní a nestranné. Na druhé straně respondenti snímání ve tříčtvrtečním profilu mluví za sebe, jsou to odborníci nebo očití svědci nějaké události. Ačkoliv se tyto kódy ustanovily v průběhu televizního vysílání a v dnešní televizní rutině představují standardizované a mechanické postupy při tvorbě reportáže, jejich nedodržení bývá sankcionováno a jejich užití není bezpříznakové a silně ovlivňuje vyznění sdělení.

Nejenom úhel záběru, ale i jeho velikost a zarámování postavy se podílejí na interpretaci obsahu záběru. Různé vzdálenosti od kamery konotují různé sociální

významy. Sociální role jsou vyjadřovány prostřednictvím fyzické vzdálenosti. Osoby, které jsou dál od kamery (od diváka), působí neutrálním nestranným dojmem. Naopak kratší vzdálenost mezi kamerou a respondentem může působit dramatickým dojmem. Zatímco respondenti jsou natáčeni v polodetailním záběru, televizní zpravodaj je v závěrečném „stand-upu“ natočen ve větší odstup, aby se zdůraznila skutečnost, že je nestranným a nezúčastněným pozorovatelem.“⁴⁸

⁴⁸Ungermann, L. Emoce v televizním zpravodajství – diplomová práce, Praha: FSV UK, 2003. s. 34-36

Seznam zdrojů:

- Brooks, B. a kol. *News, reporting and writing*, 1. vyd., New York: St. Martin's Press, 1992. s. 445-464 ISBN: 0312047681
- Brunclík, M. *Kompozice a struktura současné televizní zprávy v hlavní zpravodajské relaci České televize Události* – bakalářská práce, Praha: FSV UK, 2005.
- Burton, G., Jiráček, J., *Úvod do studia médií*, 1. vyd., Brno: Barrister a Principál, 2001. ISBN: 80-85947-67-6
- DeFeur, M. L., Ballová-Rokeachová, S. J. *Teorie masové komunikace*, 1. vyd., Praha: Karolinum, 1996. ISBN: 80-7184-09-8
- Habermas, J. *Strukturální přeměna veřejnosti*, 1. vyd., Praha: Filosofia, 2000. ISBN: 80-7007-134-6
- Jiráček, J., Köpplová, B. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, 1. vyd., Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-697-7
- Kunczik, M. *Základy masové komunikace*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN: 80-7184-134-X
- Malette, M. F. *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*, 1. vyd., Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN: 80-7106-045-3
- McQuail, D. *Úvod do studia masové komunikace*, 1. vyd., Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-200-9
- Osvaldová, B. a kol. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*, 2. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN: 80-7277-108-6
- Postman, N. *Ubavit se k smrti*, 1. vyd., Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN: 80-204-0762-6
- Ramonet, I. *Tyranie médií*, 1. vyd., Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN: 80-204-1037-6
- Šmíd, M. *Média, internet, tv. nova a já*, 1. vyd., Praha: ISV, 2000. ISBN: 80-7184-142-0
- Šmíd, M. a kol., *Zpravodajství v médiích*, Praha: Karolinum, 2001. ISBN: 80-246-0248-2
- Ungermann, L. *Emoce v televizním zpravodajství* – diplomová práce, Praha: FSV UK, 2003.

Vágner, I. *Televizní zprávy – psychologická nátlak?*, 1. vyd., Praha: Argo, 1997.
ISBN: 80-7203-160-0

Další materiály:

Fakta a čísla, Praha: Česká televize, 2004. ISBN: 80-85005-48-4

Kodex České televize, Praha: útvar komunikace ČT, dostupné z URL: www.czech-tv.cz/kodex

Kubal, M. *osobní sdělení autorovi*, Praha: 5. 4. 2005

Sat-magazin.cz, internetový server o nových technologiích a digitalizaci

Sborník textů *Česká televize – věc veřejná*, 1. vyd., Praha: Česká televize, 2000.
ISBN: 80-85005-31-X

Šmíd, M. www.louc.cz, internetový server o médiích a žurnalistice

Statut České televize, Praha: Česká televize, 2004.

Radiotv.cz, internetový server o médiích a nových technologiích

Revue pro média č.7, Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, březen 2004.
ISSN: 1211-9938

Zákon č. 231/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ze dne 17. května 2001

Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ze dne 7. listopadu 1991 v novelizovaném znění 2001